

The effect of good governance on the implementation of rangeland restoration and management projects from the users' point of view (Case study: Summer rangelands of Guilan province)

Mohammadreza Rahmanirad Kharfekoli¹ | Ghodratallah Heydari^{2*} | Jamshid Ghorbani³ | Fatemeh Razzaghi Burkhan⁴

1. Department of Rangeland, Faculty of Natural Resources, University of Natural Resources and Agriculture Science, Sari, Iran. Email: omid.shaft.91@gmail.com
2. Corresponding Author, Department of Rangeland, Faculty of Natural Resources, University of Natural Resources and Agriculture Science, Sari, Iran. Email: gh.heydari@sanru.ac.ir
3. Department of Rangeland, Faculty of Natural Resources, University of Natural Resources and Agriculture Science, Sari, Iran. Email: jamshid549@yahoo.com
4. Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Sciences, University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Sari, Iran. Email: razzaghi.fatemeh@gmail.com

---

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Article History:

Received October 25, 2023

Revised December 12, 2023

Accepted December 23, 2023

Published online 24 March 2024

Keywords:

Governance,
Natural resources projects,
Rangeland beneficiary,
Guilan province.

ABSTRACT

Understanding the mechanisms involved and their effectiveness in managing rangelands is one of the most important tools to improve the condition of rangelands in the current conditions of Iran. The current qualitative research is applied in terms of purpose, survey in terms of data collection method and descriptive-correlational in terms of the relationship between variables. The sample size was determined based on the Cochran's formula and matching with Morgan and Karjesi's table as of 84 people for Pirkoh and Kalak stockholders and 30 people for Gehkalam stockholders. Structural equation modeling was established with partial least squares method and SmartPLS version 3 software was used. Among the four components of good governance, the structure of responsibility, which includes responsibility in implementation, responsibility in revitalization and management, and responsibility in maintenance, are more important (0.961) than the structures of efficiency and effectiveness (0.960), law-oriented and justice (0.931) and participation (0.895). The better allocation of financial resources for the provision of water resources and the experience and accuracy of executive and supervisory experts, the more attention is paid to the time of arrival and departure of livestock, the control and management of livestock and the distribution of livestock will improve. Therefore, the restoration and management projects of rangelands in more suitable areas are placed and implemented. The responsibility of supervisors in the proper distribution of livestock, improving the quality of life and creating security for all users after the implementation of projects, the appropriateness and coordination of the value of financial credit with the results of the projects, and consulting and involving the opinions of users in the implementation of projects, had the greatest impact on the application of rangeland restoration and management projects.

Cite this article: Rahmanirad Kharfekoli, M.; Heydari, Gh.; Ghorbani, J. & Razzaghi Burkhan, F. (2024). The effect of good governance on the implementation of rangeland restoration and management projects from the users' point of view (Case study: Summer rangelands of Guilan province). *Natural Resources Governance*. 1 (1), 15-37.

© Mohammadreza Rahmanirad Kharfekoli, Ghodratallah Heydari, Jamshid Ghorbani, Fatemeh Razzaghi Burkhan. **Publisher:** The University of Tehran Press.

شایا الکترونیکی:

نشریهٔ حکمرانی منابع طبیعی

سایت نشریه: <https://jnrg.ut.ac.ir/>

انتشارات دانشگاه تهران

تأثیر حکمرانی خوب بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از دیدگاه بهره‌برداران (مطالعهٔ موردی: مراتع بیلاقی استان گیلان)

محمد رضا رحمانی‌راد خرفکلی^۱ | قدرت‌الله حیدری^{۲*} | جمشید قربانی^۳ | فاطمه رزاقی بورخانی^۴

۱. گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران. رایانامه: omid.shaft.91@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران. رایانامه: gh.heydari@sanru.ac.ir
۳. گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران. رایانامه: jamshid549@yahoo.com
۴. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده علوم زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران. رایانامه: razzaghi.fatemeh@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

شناسخت سازوکارهای دخیل در مدیریت مراتع و آگاهی از میزان تأثیرگذاری آنها، از مهم‌ترین راهکارهای بهبود و ضعیت مراتع در شرایط کنونی کشور است. پژوهش کیفی حاضر از نظر هدف کاربردی، از لحاظ شیوه‌گردآوری داده‌ها پیمایشی و از نظر رابطه بین متغیرها، از نوع تحقیقات تو صیفی- همبستگی است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و تطبیق با جدول مورگان و کرج‌سی، برای بهره‌برداران پیرکوه و کلاک ۸۴ نفر و برای بهره‌برداران گهکلام ۳۰ نفر تعیین شد. مدل‌سازی معادلات ساختاری با روش حداقل مربعات جزئی انجام گرفت و از نرم‌افزار SmartPLS نسخه ۳ استفاده شد. از میان چهار مؤلفه حکمرانی خوب، سازه مسئولیت‌پذیری که خود شامل مسئولیت‌پذیری در اجراء، مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت و مسئولیت‌پذیری در نگهداری است، از اهمیت بیشتری (۹۶٪) نسبت به سازه‌های کارایی و اثربخشی (۶۰٪)، قانون محوری و عدالت (۹۳٪) و مشارکت (۸۹٪) برخوردار بوده است. هرچه تخصیص منابع مالی برای تأمین منابع آب و تجهیزه و دقت کار شنا سان اجرایی و ناظر در و ضعیت بهتری باشد و به زمان ورود و خروج دام بیشتر توجه شود، کنترل و مدیریت دام و پراکنش دام بهبود پیدا می‌کند و پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع در مناطق مناسبتری جانمایی و اجرا می‌شوند. مسئولیت‌پذیری ناظران در پراکنش مناسب دام، بهبود کیفیت زندگی و ایجاد امنیت برای همه بهره‌برداران پس از اجرای پروژه‌ها، تناسب و هماهنگی میزان اعتبار مالی صرف شده با نتایج پروژه‌ها و مشورت و دخیل کردن نظر بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها، بیشترین تأثیر را در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارد.

نوع مقاله:
پژوهشی

تاریخ های مقاله:
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۲۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۱
تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۱/۰۵

کلیدواژه:
استان گیلان،
بهره‌بردار مرتع،
پروژه‌های منابع طبیعی،
حکمرانی.

استناد: رحمانی‌راد خرفکلی، محمد رضا؛ حیدری، قدرت‌الله؛ قربانی، جمشید و رزاقی بورخانی، فاطمه (۱۴۰۳). تأثیر حکمرانی خوب بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از دیدگاه بهره‌برداران (مطالعهٔ موردی: مراتع بیلاقی استان گیلان). *نشریهٔ حکمرانی منابع طبیعی*, ۱ (۱) ۱۵-۳۷.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © محمد رضا رحمانی‌راد خرفکلی، قدرت‌الله حیدری، جمشید قربانی، فاطمه رزاقی بورخانی

۱. مقدمه

مرا تع از بخش‌های مهم محیط زیست و منابع طبیعی است که در دهه‌های اخیر تخریب زیادی را متحمل شده است (کریمی و ثقلینی، ۲۰۲۱). این منابع مهم تجدیدپذیر جایگاهی ویژه و اساسی در حفظ و پایداری محیط زیست، منابع آب و خاک و تأمین معیشت جوامع محلی و روستایی دارند (سواری، ۲۰۲۲). با وجود اهمیت زیاد مراتع، واقعیت‌ها حاکی از آن است که بهدلیل بهره‌برداری برویه و مدیریت نامناسب مراتع، استعداد، پتانسیل و بهره‌وری این منابع با ارزش بهشت کاهش یافته است (نصیری و طهماسبی، ۲۰۲۲). مناطق روستایی به‌واسطه نزدیکی به مراتع و تأثیرگذاری مستقیم بر آنها و تأثیراتی که از مراتع می‌پذیرند، از اهمیت بسزایی در اقتصاد روستایی برخوردارند و بر این اساس حفاظت از آنها در زندگی انسان در توسعه پایدار روستایی جایگاه خود را بیشتر نشان می‌دهد (حجاریان، ۲۰۲۲). در حقیقت فرایند توسعه بدون توجه به رویکرد انسان‌گرایانه و زیستمحیطی فاقد اعتبار است و باید همه‌گروه‌های ذی‌نفع در این قبیل اشکال توسعه‌ای منتفع شوند (حجاریان، ۲۰۲۲). از طرفی جوامعی که در عرصه‌های طبیعی امراض معاش می‌کنند، در مرکز گفتمان سیاست حاکم بر منابع طبیعی قرار دارند (Kurniawan et al., 2021). مدیریت و بهره‌برداری بنیادین از مراتع با توجه به برنامه‌ها و سیاست‌های مختلف دولتی دارای چالش‌ها و کشمکش‌های زیادی بوده است (Bennett & Dearden, 2014). نحوه مدیریت سامان‌های عرفی مراتع یکی از مهم‌ترین معضلات مراتع کشور است، به‌گونه‌ای که در طول چند دهه اخیر این موضوع به یکی از مهم‌ترین معضلات مراتع تبدیل شده است (کریمیان، ۲۰۱۱). با بررسی نظام‌های بهره‌برداری در مراتع ایران می‌توان گفت مؤلفه‌های اکولوژیکی، وضعیت پوشش گیاهی و مشخصات فنی مراتع از عوامل شکل‌گیری نظام‌های مدیریت چرا و بهره‌برداری از مراتع است (کریمیان، ۲۰۱۱). بیشتر دولتها در پی طراحی و اجرای برنامه‌ها و سیاست‌هایی هستند که از طریق آنها کشور و مردم خود را به پیشرفت و توسعه بیشتر برسانند و سعادت و رفاه را برای آنان به ارمغان آورند (رضای تبریزی منفرد و همکاران، ۲۰۲۱). یکی از اهداف کلان در پایداری مراتع، جلوگیری از تخریب و احیا و اصلاح مراتع است که دستیابی به آن در گرو رعایت بهره‌برداری از مراتع، آگاهی از مشکلات مالکیتی مراتع و برنامه‌ریزی دقیق و جامع برای نظارت بر بهره‌برداری و اصلاح و احیای مراتع از طرف سازمان‌ها و ادارات مستول است. در نهایت تحقق شرایط فوق در گرو مشارکت بهره‌برداران است (حیدری و همکاران، ۲۰۱۰). عوامل متعددی موجب تغییرات منفی در وضعیت کمی و کیفی مراتع می‌شوند که به سیر نزولی و تخریب شدید خاک و پوشش گیاهی و در نهایت کاهش درآمد بهره‌برداران، وقوع سیلاب‌های مخرب، مهاجرت روستاییان و عشاپر به شهر و فقر بهره‌بردار منجر می‌شود. یکی از این عوامل، بی‌اثری یا کم اثری برنامه‌های مختلف اجراشده در مراتع است (حجاریان، ۲۰۲۲). بنابراین در مدیریت و اجرای طرح‌های اصلاح و احیاء، به کارگیری اصول مرتعداری به‌ویژه شیوه‌های بهره‌برداری از مراتع اهمیت زیادی دارد. بدون شناخت دقیق شیوه‌های بهره‌برداری، مدیریت و اجرای پروژه‌های اصلاح و احیاء مراتع امکان‌پذیر نخواهد بود. به نظر می‌رسد که برای حفظ پایداری بوم‌شناسی مراتع، شناخت شیوه‌های بهره‌برداری و میزان تأثیر آنها در بهبود یا تخریب مراتع اولویت دارد (طهماسبی و همکاران، ۲۰۲۱). افزون بر سیستم‌های طبیعی، مدیریت منابع طبیعی با عوامل مختلفی همچون بهره‌برداران و منافع و تمایلات آنان مواجه است. حال با توجه به مشکلات ناشی از تجارت برنامه‌های موجود در عرصه‌های منابع طبیعی، ضرورت پیشرفت روش‌های نو به‌ویژه در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی وجود دارد (جنتی‌چنار و کلاهی، ۲۰۱۸). در دهه اخیر، حکمرانی به عنوان عاملی حیاتی و تعیین‌کننده در زمینه توسعه پایدار و مدیریت و حفاظت از منابع طبیعی شناخته شده است. به طوری که حکومت‌ها به طور چشمگیری در اثربخشی حفاظت این عرصه‌ها و کارکرد آن در رفاه انسان‌ها تأثیر دارند (Springer et al., 2021). در نظام حکمرانی، ارتباط بین منابع طبیعی غیرمتصرف مانند جنگل‌ها و مراتع، با کیفیت حکمرانی اقتصادی می‌تواند از طریق توزیع قدرت بین بازیگران و بهره‌برداران مختلف در بهبود کیفیت نهاده‌های اقتصادی اثرگذار باشد (بخشی‌آنی و همکاران، ۲۰۲۲). تقلیل درگیری و تضادها در مراتع وابسته به تمهیدات مناسب حکمرانی و ابتکارات در سطح پروژه‌های محلی است و سبب تشویق مشارکت در بین بهره‌برداران در استفاده پایدار از منابع طبیعی خواهد شد. در طرف دیگر شاخص‌های ضعیف حکمرانی در حصول نتایج ضعیف در اثر پروژه‌های احیاگاهی مراتع، سیستم‌های حقوقی ناعادلانه و غیرمجاز، محرومیت اجتماعی، جامعه‌مندی غیرمعهده، تخصیص ناعادلانه منابع و به حاشیه کشیده شدن و فقیر شدن جوامع وابسته به منابع طبیعی را در پی دارد (Davis, et al., 2013).

طبیعی، پیچیدگی روزافزون مدیریت منابع طبیعی در اثر تسریع فشار ناشی از کمبود روزافزون منابع، کاهش سلامت حوضه‌های آبخیز، افزایش مصرف انسانی منابع، تغییر تنظیمات عمومی و تغییرات آب‌وهایی است (Richardson et al., 2015). همچنین سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های بالا به پایین در مدیریت منابع طبیعی دارای کمترین نقش از طرف جوامع محلی است که خود سدی در برابر مشارکت حداکثری آنها در طرح‌ها و پروژه‌های منابع طبیعی است (Kurniawan et al., 2021). نقش مردم در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجراء، نظارت، پایش و ارزشیابی هر برنامه حفاظتی اهمیت حیاتی دارد و شالوده نظام مدیریتی مناسب برای حفاظت از مراتع، باید بر مبنای مدیریت مبتنی بر مشارکت جوامع محلی باشد و ضروری است که جایگاه مردم و در واقع بهره‌برداران اصلی از منابع طبیعی در طرح‌های حفظ و احیا به درستی شناخته شود و اجرای طرح‌های مزبور بدون توجه به زمینه‌های مشارکت مردمی امکان‌پذیر نیست (حیدری و همکاران، ۲۰۲۲). به کارگیری فرایندهای حکمرانی خوب ممکن است از اهمیت اثربخشی اکولوژیک برای حفظ پشتیبانی محلی برای حفاظت از منابع طبیعی مهم‌تر باشد. در گستره حکمرانی خوب در مراتع، بهره‌برداران مرتعی، نهادهای محلی و حاکمیتی منابع طبیعی از بازیگران هستند و به عنوان محدودیت‌های طراحی شده توسط انسان، نهادهای، اعم از رسمی و غیررسمی، رفتار و اقدامات کاربران منابع را در محیط‌های مختلف شکل می‌دهند (Mairomi & Kimengsi, 2021). در سال‌های اخیر، تطابق سیستم حکمرانی با موضوعات متعدد و پیچیده مربوط به توسعه منطقه‌ای و منابع طبیعی رایج شده است. در چنین شرایطی حکمرانی از نظر عملی، سازمان‌ها و ذی‌نفعان مختلف را درگیر می‌کند و دولت‌های ملی و محلی تصمیماتی را اتخاذ می‌کنند که بر بقیه تأثیر می‌گذارد. پایداری وضعیت مراتع مبتنی بر ایجاد تعادل بین جامعه انسانی و محیط طبیعی است. از طرفی حکمرانی خوب بخشی از حاکمیت زیست‌محیطی را تشکیل می‌دهد و می‌تواند چارچوبی منظور شود که در آن درباره محیط جهانی برای نسل‌های آینده بحث شود و سپس تعیین هدف صورت گیرد (Kagaya & Wada, 2021). در مدیریت منابع طبیعی نیز حکمرانی شامل سازوکارها، فرایندها و نهادهایی است که بهره‌برداران حقوق قانونی خود را مطالبه می‌کنند، با تعهدات خود آشنا می‌شوند و درباره تفاوت‌ها یا تضادها با یکدیگر مواجه می‌شوند (پایسته و همکاران، ۲۰۲۰). از آنجا که مدیریت یکی از مهم‌ترین عوامل در بهره‌وری مراتع است (توجیدنی، ۲۰۰۴)، عملیات مدیریت مراتع، زمانی کارآفر و مؤثرتر خواهد بود که به عنوان ارکان اصلی منابع محیطی در نظر گرفته شود و در تصمیم‌گیری راهبردی، فرم و ساختار کارکردی داشته باشد (Prell et al., 2009; Ogata, 2001). بیشتر سطح جنگل‌ها و مراتع استان گیلان، به مساحت ۸۰۹۶۹۸ هکتار در وضعیت متواتر قرار دارند (دستان و همکاران، ۲۰۲۲) و بی‌توجهی بهره‌برداران به قوانین و مقررات و همچنین نداشتن شناخت صحیح عوامل مؤثر از عوامل اصلی تخریب در مراتع گیلان محسوب می‌شود (جعفری هفتاخوانی و جعفری هفتاخوانی، ۲۰۱۵). با توجه به اینکه نبود زمینه‌سازی حکمرانی مراتع به دلیل شکست برنامه‌های احیایی و مدیریتی مراتع مورد توجه است، پژوهش حاضر به بررسی تأثیر حکمرانی خوب بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع پرداخته و با تأکید بر نقش حکمرانی در حل مسائل سیستم‌های پیچیده، ساختار توزیع قدرت را میان کنشگران قانونی (بهره‌برداران) تجزیه و تحلیل کرده است.

حکمرانی خوب از دهه ۱۹۸۰ با هدف دستیابی به توسعه پایدار در ادبیات توسعه مطرح شد (ابراهیم‌پور و الیکی، ۲۰۱۵). این مفهوم را در پی ناکارامدی سازوکارهای گذشته توسعه، کشورهای توسعه‌یافته و مجتمع بین‌المللی ارائه کرده‌اند (Roy, 2008). چالش‌های مرتعداری در سکونتگاه‌های روستایی بسیار گسترده است. تجارب سالیان طولانی نشان‌دهنده آن است که مهم‌ترین دلایل عمدۀ تخریب مراتع، عواملی همچون سیاست‌های تمرکزگرایی و دولتی شدن مدیریت منابع طبیعی و کم‌توجهی به نقش سازمان‌های غیردولتی (به عنوان نهاد عمومی مشارکتی) است (حجاریان، ۲۰۲۲).

ساینمخ^۱ و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای مروری درباره تخریب مراتع در مغولستان ابراز کردند که دلایل تخریب و مشکلات موجود در مراتع طبق نظر بهره‌برداران را می‌توان به چهار دسته اصلی شامل خشکسالی و در نتیجه کمبود منابع آب، ضعف مدیریت چرای دام، ضعف سازمانی و نبود قوانین و مقررات پیشگیرانه و مسائل اقتصادی و کمبود درآمد بهره‌برداران تقسیم کرد. راهکارهای مدیریتی را می‌توان در زمینه‌های مقابله با خشکسالی و کمبود بارش، اشتغال‌زایی و استفاده چندمنظوره از کارکردهای مختلف در قالب شرکت‌های تعاونی، رعایت اصول مدیریت چرای دام و رعایت قوانین و مقررات وضع شده توسط مجریان طبقه‌بندی کرد

(یاری و همکاران، ۲۰۲۲ الف). متغیرهایی مانند اجماع‌پذیری، مسئولیت‌پذیری و انعطاف‌پذیری برجسته‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر برنامه‌های مدیریت محلی هستند (Oksana, 2008 و کانگا^۱ ۲۰۲۲). بر تمرکز زدایی حاکمیت در مدیریت جنگل‌ها و مدیریت مشترک دولت و جوامع محلی تأکید کرده و بیان داشته‌اند که ورود دولت ملی کنیا در مدیریت جنگل‌های لوینتا که به صورت محلی مدیریت می‌شود، ممکن است به تقسیم ناعادلانه قدرت و تضعیف بیشتر حکمرانی در جامعه منجر شود. در پژوهش حجاریان (۲۰۲۲)، شاخص‌های برنامه‌ریزی، مشکلات انسان ساخت، قوانین و مقررات، مهارت فردی و عامل نظارت در تبیین مدیریت مراتع مؤثرند. بیشترین اثر غیرمستقیم بر مدیریت مراتع از طرف عواملی مانند چندسطوحی بودن اهداف برنامه، نظامهای بهره‌برداری نامناسب توسط کشاورزان، حاکمیت شیوه‌های غیراصولی و غیرعلمی در کشاورزی، روش‌های نامناسب شخم، ضعف مکانیزاسیون، بازدارنده نبودن قوانین و نداشتن ضمانت اجرای قوانین ارزیابی مراتع و نبود نظارت جامع مدیریتی است. از منظر ارزانی و همکاران (۲۰۲۲) با برنامه‌ریزی برای بهره‌برداری اصولی با مدیریت صحیح و ارزان می‌توان مراتع را مدیریت کرد و ترکیب پوشش گیاهی آن را ارتقا داد. وجود تنوع گسترده در روایت ذی‌نفعان، از نظر تأثیرات، و استگاه‌ها و توازن قدرت، با تفاوت‌های بین سیستم‌های تصدی جمعی و خصوصی نشان‌دهنده این است که در مراتع خصوصی، سطوح مساوی نفوذ و قدرت ذی‌نفعان، سبب می‌شود که فرایند احیای مراتع بسیار پایدارتر و انعطاف‌پذیرتر، با اتحاد بیشتر و اهداف توافقی بیشتر بین اغلب بهره‌برداران انجام گیرد. وضعیت در مراتع مشابع بسیار متفاوت است، زیرا بیشتر ذی‌نفعان از نظر تصمیمات مدیریتی نفوذ ضعیفی دارند و اتحاد کمتر و اهداف متضاد بیشتری در بین آنها وجود دارد (Dhehibi, 2021). از دیدگاه کارلان^۲ و همکاران (۲۰۲۲) تأثیرات بر سلامت مراتع، بهره‌وری دام و اقتصاد خانوار منفی یا صفر است. با توجه به اهمیت مدیریت منابع طبیعی، بهویژه با حجم مسائل ناشی از تغییرات آب‌وهوایی، تحقیقات بیشتری برای شناسایی زمینه‌ها، رویکردها و اجزای برنامه‌ای که تأثیرات قوی و فراگیر دارند در حکمرانی خوب مراتع مورد نیاز است و حکمرانی خوب یا شایسته اغلب با اصولی چون حاکمیت قانون، شفافیت، برابری و انصاف، جریان آزاد اطلاعات، مشارکت، مدیریت مؤثر منابع عمومی، پاسخگویی و کنترل فساد مرتبط است که پایه‌ای حیاتی برای دستیابی به نتایج مثبت اجتماعی اقتصادی و محیط زیستی در نظر گرفته می‌شود (Davis, et al., 2013). از نظر حیدری و همکاران (۲۰۲۲) شیوه بهره‌برداری در مراتع، مقدار درآمد مرتعداران و آگاهی و تجربه بهره‌برداران بیشترین تأثیر را در تحقق حکمرانی مشارکتی در مراتع دارد. شاخص‌های اجرا و حل تعارض‌ها با بیشترین مقدار و دو شاخص برنامه‌ریزی و هماهنگی با کمترین مقدار بهترتبی در بالاترین و پایین‌ترین سطح شاخص حکمرانی در مراتع قرار گرفتند. از دیدگاه محمدی و کلاهی (۲۰۲۰) بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌ها مشتاق‌اند و عواملی مانند سودآوری اقتصادی طرح‌ها، تحصیلات، شغل‌ها، تضادهای اجتماعی و جذابیت‌های محیطی تأثیر مهمی در مشارکت مردم در طرح‌های منابع طبیعی ایجاد کرده است. طراحی نکردن طرح‌های چندمنظوره، تمرکز قدرت تصمیم‌گیری در مرکز و به کار نگرفتن نیروی محلی در اجرای طرح‌ها (اشتغال‌زایی)، از مهم‌ترین زیرشاخص‌های مؤثر بر ضعف مشارکت مردم در طرح‌های آبخیزداری حوضه نینه‌رود هستند (مصطفایی و همکاران، ۲۰۲۳). براون^۳ و دورام^۴ (۲۰۱۰) از تحقیق‌شان نتیجه گرفتند که افزایش آگاهی از شرایط حوضه آبخیز، ارتقای همکاری‌های بین‌سازمانی، اجماع در طرح‌های مدیریتی منابع طبیعی و صحت و هدفمندی طرح‌های نهایی اثر مهمی در این مقوله دارند. از طرفی می‌توان اذعان کرد که رویکرد حاکمیت مشارکتی در پی افزایش مسئولیت‌پذیری در تصمیم‌گیری، بهبود مدیریت منابع طبیعی، افزایش شفافیت و دسترسی به اطلاعات است (Cesar, 2019). مرور منابع مبین آن است که تحقق حکمرانی در مراتع سبب افزایش توانمندی‌ها و بهره‌وری بهینه از بقیه امکانات و منابع موجود در حوضه آبخیز می‌شود. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، گامی اصولی در چرخه مدیریت مردم‌نهاد آبخیز و مدیریت شایسته حوضه‌هاست. بر این اساس در هر حوضه آبخیز برای اتخاذ تدابیری با هدف رفع موانع تحقق حکمرانی پروژه، شناسایی عوامل مؤثر بر ضعف حکمرانی مردمی ضروری است. در استان‌های مختلف همه‌ساله اعتبارات زیادی به طرح‌های

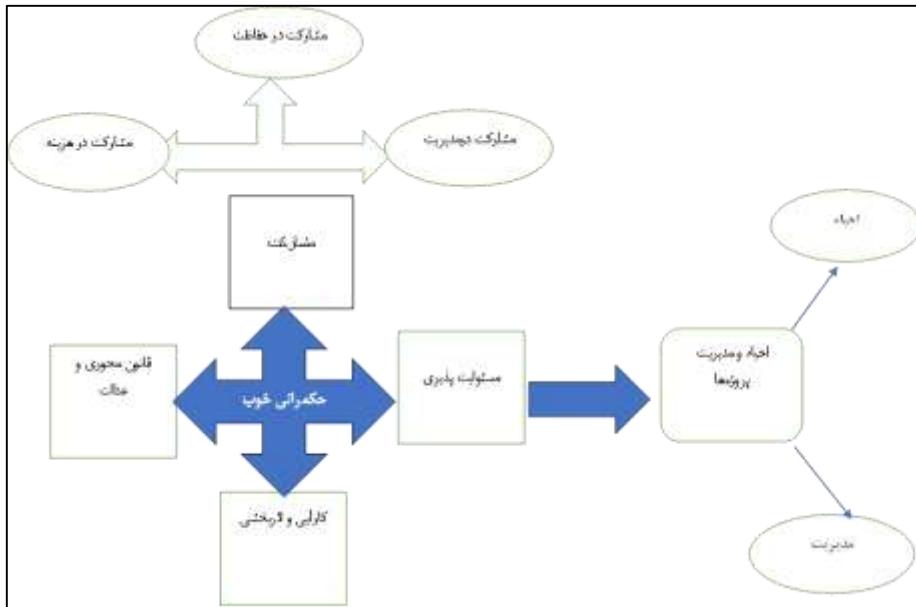
^۱ Mbuvi^۲ Kungu^۳ 3. Karlan^۴ 4. Brown^۵ 5. Duram

مرتعداری اختصاص می‌یابد و این در حالی است که تا مشکل مشارکت نکردن روستاییان در اجرای این طرح‌ها برطرف نشود نمی‌توان امید چندانی بر کارایی و سودمندی این طرح‌ها داشت، چراکه در این حالت روستاییان از ارزش و اهمیت طرح‌ها غافل‌اند و هیچ‌گونه تلاشی برای حفظ و نگهداری آنها از خود نشان نخواهند داد و این موجب می‌شود تا همه‌ساله میلیون‌ها تومان از اعتبارات صرف هزینه مرمت و بازسازی اینیه و نگهداری حوضه‌های آبخیز شود (مصطفایی و صالح‌پورجم، ۲۰۲۱). از مهم‌ترین اقداماتی که می‌توان در زمینه رفع موانع مشارکت جوامع محلی در طرح‌های مرتعداری به انجام رساند، شناسایی، دسته‌بندی و رتبه‌بندی عواملی است که سبب تحقق نیافتن حکمرانی در این طرح‌ها می‌شود. این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که مهم‌ترین شاخص‌های حکمرانی خوب در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع کدامند؟ فرضیه اصلی تحقیق این است که مسئولیت‌پذیری، شفافیت و مشارکت در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع مؤثر هستند. بنابراین هدف‌های پژوهش حاضر عبارت است از: ۱. بررسی وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع؛ ۲. شناسایی عوامل مؤثر بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع؛ ۳. بررسی تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر روند اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع در سطح مراتع استان گیلان (مرا تعیین می‌لائق شهرستان‌های سیاهکل و رودسر).

۲. مواد روش‌ها

۱.۲. روش اجرای پژوهش

پژوهش کیفی حاضر از نظر هدف کاربردی، از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها پیمایشی و از نظر رابطه بین متغیرها از نوع تحقیقات توصیفی- همبستگی است. از روش مدلسازی معادلات ساختاری با روش تحلیل عاملی مرتبه دوم برای تطبیق‌پذیری نشانگرها با سازه‌های تحت بررسی استفاده شده است. جامعه آماری شامل همه بهره‌برداران صاحب پروانه چرا در مراتع پیرکوه و کلاک در شهرستان سیاهکل (۱۰۸ نفر) و مراتع گهکلام در شهرستان رودسر (۳۳ نفر) است. حجم نمونه برای بهره‌برداران با استفاده از فرمول کوکران و تطبیق با جدول مورگان و کرجسی، برای مراتع پیرکوه و کلاک ۸۴ نفر و برای بهره‌برداران گهکلام ۳۰ نفر تعیین شد. با توجه به بررسی‌های میدانی در سطح مراتع تحت بررسی و نظر به فهرست ممیزی دامداران، به دلایلی نظری ترک حرفه دامداری، فوت دامدار، در دسترس نبودن دامداران، تعارض‌های ارثی و ... از بین دامداران مراتع پیرکوه و کلاک ۴۰ نفر و در مراتع گهکلام نیز ۲۰ نفر در دسترس بودند که به همین تعداد پرسشنامه تکمیل شد. در برآورد مدل معادله‌های ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی، تعداد حجم مناسب نمونه برای برآورد یک مدل، پنج تا ده برابر تعداد مسیرهای موجود در مدل است (Majchrzak et al., 2005). با توجه به اینکه حجم نمونه حاضر ۶۰ مورد است و در مدل، پنج مسیر علی وجود دارد، حجم نمونه برای برآورد مدل کفایت می‌کند. ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه بود که پنج بعد ویژگی‌های فردی، مشارکت (چهارده نشانگر)، قانون محوری (چهارده نشانگر)، کارایی و اثربخشی (سیزده نشانگر) و مسئولیت‌پذیری (چهارده نشانگر) را در بر می‌گرفت. پرسشنامه به صورت طیف لیکرت از ۱ تا ۵ (۱- خیلی کم، ۲- کم، ۳- متوسط، ۴- زیاد، ۵- خیلی زیاد) برای ابعاد حکمرانی خوب بود. گویه‌ها به صورت محقق محور با اقتباس از مطالعات و تحقیقات مختلف استخراج و سنجش شد. به منظور اطمینان از پایایی پرسشنامه از طریق محاسبه ضریب الگای کرونباخ به صورت پیش‌آزمون ۱۵ نفر از بهره‌برداران بررسی شدند که با توجه به اینکه مقدار الگای کرونباخ بیشتر از ۰/۷ (۰/۸۱) بود، از پایایی ابزار تحقیق برای سنجش متغیرهای مورد نظر اطمینان حاصل شد. روایی پرسشنامه توسط متخصصان از نظر محتوایی تأیید شد. روایی و پایایی مدل نهایی نیز براساس مقادیر عددی به دست آمده در حد مطلوب ارزیابی شد. در مجموع شاخص‌های حکمرانی خوب مراتع با ۵۱ نشانگر و ۵ بعد وارد تحلیل عاملی تأییدی شد. در این مرحله افزون بر اندازه‌گیری نشانگرها با سازه‌ها (چهار بعد)، روایی سازدها با متغیر پنهان بررسی شد. در این تحقیق مدلسازی معادلات ساختاری با روش حداقل مربعات جزئی انجام پذیرفت و با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS نسخه ۳ داده‌پردازی صورت گرفت. همچنین برای بررسی ویژگی‌های فردی بهره‌برداران از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. محدوده‌های تحت بررسی در این تحقیق، سامان‌های عرفی پیرکوه و کلاک در شهرستان سیاهکل و سامان عرفی گهکلام در شهرستان رودسر هستند.

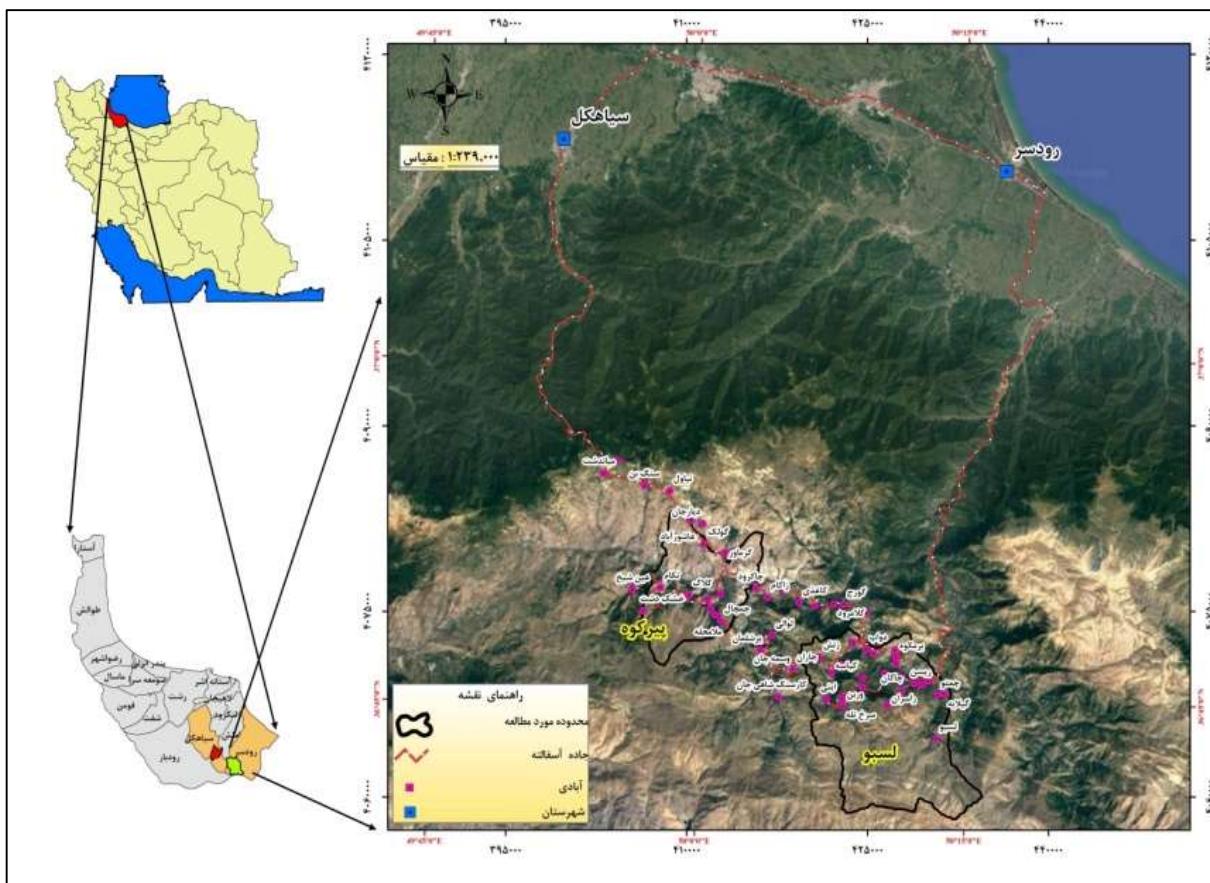
شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۲.۰ معرفی منطقه پژوهش

سامان عرفی پیرکوه و کلاک با مساحت ۱۵۷۲ هکتار در حد فاصل طول جغرافیایی "۱۲° ۴۹' ۵۸" تا "۱۳° ۰' ۴۹" شرقی و عرض جغرافیایی "۳۶° ۳۶' تا "۳۶° ۵۰' شمالی قرار گرفته و دارای روش چرایی متنابض و مشاع، ۷۳۶۰ واحد دامی و ۱۲۰ روز طول دوره چرا است. روستای پیرکوه با جمعیت ۵۸۸ نفر و ۲۰۳ خانوار و روستای کلاک با جمعیت ۲۶۱ نفر و ۹۲ خانوار در دهستان پیرکوه بخش دیلمان شهرستان سیاهکل واقع شده‌اند. ممیزی این سامان نخستین بار در سال ۱۳۷۳ ممیزی صورت گرفت و پس از دوره پنج ساله در سال ۱۳۸۲ در طرح مرتعداری آن تجدید نظر شد و با در نظر گرفتن شرح خدماتی به روزتر و توجه به مسائل فنی و نگاهی اصولی به برنامه تعادل دام و مرتع تهیه شد. اشتغال اصلی مرتعداران موجود دامداری است، ولی کشاورزی جزء بزرگی از معیشت زندگانی این افراد را تأمین می‌کند؛ به طوری که منطقه مورد نظر از قطب‌های تولید فندق و گردو است. ساختار اجتماعی مرتعداران از نوع کوچنشینی، زبان آنها گیلکی، دین آنها اسلام و مذهب آنها تشیع است. دامداران در زمستان از علوفه‌های دستی مانند کاه و کلش بسته‌بندی شده و خوراک مکمل از قبیل جو، سبوس و آرد جو استفاده می‌کنند. با وجود این، در مراتع پیرکوه و کلاک مشکلات عدیده دامداری و کمبود علوفه ناشی از تعداد دام زیاد، سبب رعایت نشدن زمان شروع چرا در هر تقویم چرایی و در نتیجه و خامت وضعیت مرتع شده است، به طوری که این منطقه در سال‌های اخیر از پرتخلف‌ترین مراتع شهرستان سیاهکل بوده است. تمامی دامداران در عرصه بیلاقی دارای چاک علفبر هستند و بنابراین از این منع بالرزش برای تعییف زمستانه دام‌های خود استفاده می‌کنند (اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گیلان، ۱۴۰۲).

سامان عرفی گهکلام در حد فاصل طول جغرافیایی "۱۳° ۵۰' تا "۱۴° ۵۰' شرقی و عرض جغرافیایی "۴۰° ۳۶' تا "۴۱° ۳۶' شمالی قرار گرفته است. پلاک ثبتی گهکلام در حوضه آبخیز کاکرود (لسبو) در منطقه‌ای کوهستانی و در فاصله ۸۰ کیلومتری شهرستان رودسر در استان گیلان قرار گرفته است. چهار ماه از سال از اول خرداد تا پایان شهريور از این مرتع به عنوان چراگاه دام استفاده می‌شود. مساحت کل مرتع سامان عرفی گهکلام ۹۰۰ هکتار است. سامان عرفی گهکلام در بخش اعظمی از سال فاقد سکنه و کوچ رو است و به عبارتی دارای جمعیت واحدی نیست. مرتعداران سامان عرفی تحت بررسی از اوایل خرداد تا اوخر شهريورماه به مدت چهار ماه در مرتع گهکلام حضور دارند و با فرا رسیدن پاییز و برودت هواء منطقه را به قصد حضور در مراتع قشلاقی و گرسیز رحیم‌آباد (شهری بین مرتع مورد نظر و شهر رودسر در ۲۵ کیلومتری رودسر) ترک می‌کنند. مرتع سامان عرفی گهکلام با قرارگیری در مناطق مرتفع از مراتع با آب و هوای بیلاقی شهرستان رودسر محسوب می‌شود و مأمن دامداری و دامپروری است و با برخورداری از آب و هوای مناسب، پتانسیل لازم را برای دامداری و دامپروری دارد و می‌تواند به تولیدات دامی

شهرستان رودسر کمک کند. گویش محلی مرتعداران ساکن در این سامان عرفی، اشکوری، دین آنها اسلام و مذهب آنها تشیع است. طرح مرتعداری در این منطقه نخستین بار در سال ۱۳۷۳ به شکل ساده تهیه و تصویب شد. در سال‌های اخیر افزایش فشار چرای دام، وجود دامداران غیرمجاز و ... سبب کمبود علوفه و تغییر محسوس در وضعیت و گرایش مرتع شده است (اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گیلان، ۲۰۲۲). برای اجرای این پژوهش، مرتع پیرکوه و کلاک و گهکلام با توجه به سابقه دامداری، تنوع کاربری‌ها، تعدد بهره‌بردار، بزرگترین سامان‌های عرفی شهرستان‌های سیاهکل و رودسر، سال اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی و قابلیت اندازه‌گیری نتیجه، جمعیت، نوع بهره‌برداری و وضعیت مرتع انتخاب شدند. در شکل ۲ موقعیت قرارگیری مناطق یادشده ارائه شده است.

شکل ۲. موقعیت سامان‌های عرفی در حوضه‌های آبخیز لسبو و پیرکوه در شهرستان، استان و کشور (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

۳. یافته‌های پژوهش

یافته‌های این پژوهش حاصل تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از پرسشنامه‌های است. در بخش آمار توصیفی و استنباطی ارائه شده است. در بخش آمار توصیفی ابتدا پایابی و روایی پرسشنامه‌ها بررسی شد. سپس به مؤلفه‌های حکمرانی خوب اشاره و نتایج به صورت درصد فراوانی ساده و درصد فراوانی تجمعی و میانگین و ضریب تغییرات ارائه شد. در نهایت با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی، مدل مفهومی پژوهش و اهمیت گویه‌ها ارائه شد.

جدول ۱. ویژگی‌های فردی پاسخگویان (بهره‌برداران)

درصد فراوانی تجمعی	فراآنی	درصد فراوانی	گروه‌ها
وضعیت سنی			
۳۳/۳	۳۳/۳	۲۰	کمتر از ۴۰
۶۳/۳	۳۰	۱۸	۴۰-۵۰
۱۰۰	۳۶/۷	۲۲	بیشتر از ۵۰
حداکثر = ۷۱	حداقل = ۲۵		میانگین = ۴۶/۷
وضعیت تأهل			
۹۰	۹۰	۵۴	متاهل
۱۰۰	۱۰	۶	مجرد
سطح سواد			
۲۵	۲۵	۱۵	بی‌سواد
۵۱/۷	۲۶/۷	۱۶	ابتدایی
۸۶/۷	۳۵	۲۱	راهنمایی
۹۸/۴	۱۱/۷	۷	دپلم
۱۰۰	۱/۶	۱	دانشگاهی
سابقه دامداری			
۲۳/۴	۲۳/۴	۱۴	کمتر از ۲۰
۶۱/۷	۲۸/۳	۲۳	بین ۲۰ تا ۳۰
۱۰۰	۲۸/۳	۲۳	بیشتر از ۳۰
حداکثر = ۶۰	حداقل = ۵		میانگین = ۳۰
تعداد گوسفند و بز			
۷۵	۷۵	۴۵	کمتر از ۱۰۰
۹۳/۳	۱۸/۳	۱۱	بین ۱۰۰ تا ۲۰۰
۱۰۰	۶/۷	۴	بیشتر از ۲۰۰
حداکثر = ۴۰۰	حداقل = ۱۰		میانگین = ۷۷
متوسط درآمد گوسفند و بز در سال			
۲۸/۳	۲۸/۳	۱۷	کمتر از ۵۰
۹۵	۶۶/۷	۴۰	۱۰۰ تا ۵۰
۱۰۰	۵	۳	بیشتر از ۱۰۰
حداکثر = ۱۵۰	حداقل = ۱۰		میانگین = ۵۶
تعداد گاو و گوساله			
۴۰	۴۰	۲۴	کمتر از ۱۰
۶۳/۴	۲۳/۴	۱۴	بین ۱۰ تا ۲۰
۶۵	۱/۶	۱	بیشتر از ۲۰
حداکثر = ۳۰	حداقل = ۰		میانگین = ۶
متوسط درآمد گاو و گوساله در سال			
۷۵	۷۵	۴۵	کمتر از ۵۰
۸۵	۱۰	۶	۱۰۰ تا ۵۰
۸۶/۶	۱/۶	۱	بیشتر از ۱۰۰
حداکثر = ۱۵۰	حداقل = ۰		میانگین = ۲۷/۲
سطح باغ			
۶۳/۳	۶۳/۳	۳۸	کمتر از ۱
۹۱/۶	۲۸/۳	۱۷	۱ تا ۳
۹۳/۲	۱/۶	۱	بیشتر از ۳
حداکثر = ۵	حداقل = ۰		میانگین = ۰/۸
متوسط درآمد باغداری در سال			
۳۰	۳۰	۱۸	کمتر از ۵۰
۸۱/۷	۵۱/۷	۳۱	۱۰۰ تا ۵۰
۹۱/۷	۱۰	۶	بیشتر از ۱۰۰
حداکثر = ۲۰۰	حداقل = ۰		میانگین = ۷۵/۸

۱.۳ عوامل تأثیرگذار بر عملکرد و وضعیت پژوههای احیایی و مدیریتی مراتع

در این قسمت به مطالعه و بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد و وضعیت پژوههای احیایی و مدیریتی مراتع پرداخته شده است. متغیرهای استفاده شده در این قسمت پژوهش شامل دو گروه از متغیرهای آشکار و متغیرهای پنهان (نها) است که فهرست آنها در جدول ۲ مشاهده می‌شود.

جدول ۲. متغیرهای آشکار و پنهان تحقیق و نماد آنها

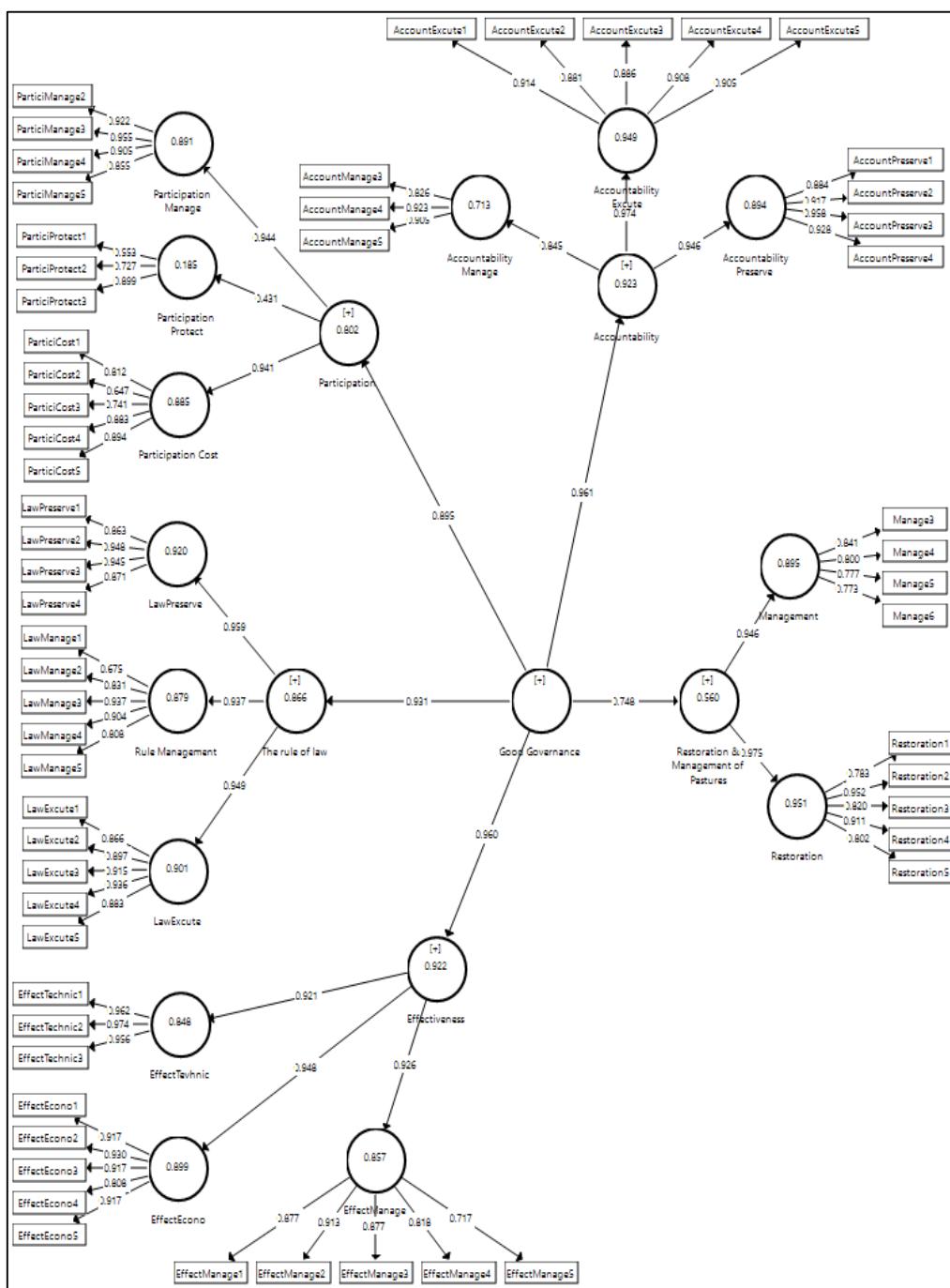
نماد	متغیر آشکار	نماد	متغیر پنهان/آشکار
Pa Pr1	همکاری بین بهره‌برداران برای کاهش دام مازاد	Participation Protect	مشارکت در حفاظت
Pa Pr2	همکاری بین بهره‌برداران برای رعایت تعویم چرایی		
Pa Pr3	تأمین منابع آب با انتخاب مکان مناسب برای احداث آشخور		
Pa Pr4	همکاری بین بهره‌برداران برای پراکنش مناسب دام		
Pa Ma1	ایجاد انگیزه مشارکت بین بهره‌برداران توسط مهارت‌های عوامل اجرایی	Participation Manage	مشارکت در مدیریت
Pa Ma2	توجه کارشناسان به تجربه بهره‌برداران		
Pa Ma3	مشورت و دخیل کردن نظر بهره‌برداران در اجرای پژوههایها		
Pa Ma4	تأثیرگذاری نظر بهره‌برداران در انتخاب گونه‌های سازگار و مناسب		
Pa Ma5	مورد توجه قرار گرفتن همکاری در کنترل شدت چرا توسط بهره‌برداران بعد از اجرای پژوههایها		
Pa Co1	فرامه شدن آموزش‌های اجرایی و حفاظتی توسط کارشناسان برای بهره‌برداران	Participation Cost	مشارکت در هزینه
Pa Co2	تأثیرگذاری روابط خویشاوندی و محلی در اجرا و رعایت فرق پژوههایها		
Pa Co3	تأثیر اجرایی پژوههایها بر افزایش اعتماد و تشویق بهره‌برداران به همکاری با دولت		
Pa Co4	همکاری لازم بین هزینه‌ها		
Ac Ma1	هماهنگی بین بهره‌برداران برای برخورد با دامداران غیربومی	Accountability Manage	مسئولیت‌پذیری در اجای و مدیریت
Ac Ma2	تعهد به کاهش دام مازاد توسط بهره‌برداران برای تأثیر اقدامات اجرایی		
Ac Ma3	متنهد بودن بهره‌برداران برای کاهش رقابت در بهره‌برداری و کاهش تخریب		
Ac Ma4	تأثیر تعهد و مسئولیت‌پذیری کارشناسان در اجرای درست پژوههایها		
Ac Ma5	پاسخ‌دهی مسئولانه دست‌اندرکاران پژوههایها به خواسته‌ها و نیازهای دامداران		
Ac Ex1	مسئولیت‌پذیری ناظران در پراکنش مناسب دام	Accountability Excute	مسئولیت‌پذیری در اجرا
Ac Ex2	جدیت کارشناسان اجرایی در ایجاد روحیه مسئولیت‌پذیری در بین بهره‌برداران		
Ac Ex3	آغاز کردن بهره‌برداران در کاهش آسیب‌پذیری مراتع		
Ac Ex4	هدف‌گذاری صحیح و منظم کارشناسان در کاهش هزینه‌ها		
Ac Ex5	اعمال دقیق توسط ناظران در برنامه زمان‌بندی چرایی در کنترل شدت چرا		
Ac Pr1	تعهد عوامل اجرایی پژوههایها به وعده‌های خود	Accountability Preserve	مسئولیت‌پذیری در نگهداری
Ac Pr2	قابلیت پذیرش مسئولیت‌های محول شده توسط کارشناسان		
Ac Pr3	مسئولیت‌پذیری دست‌اندرکاران پژوههایها در رفع مشکلات بهره‌برداران		
Ac Pr4	هماهنگی بین دست‌اندرکاران بخش‌های مختلف اجرایی پژوههایها		
Ef Ma1	رعایت تعویم چرایی در اثر استفاده از نیروی انسانی مناسب و ماهر در پژوههایها	EffectManage	کارایی مدیریتی
Ef Ma2	همخوانی و تناسب اجرایی پژوههایها با شرایط واقعی و اوضاع طبیعی		
Ef Ma3	انتخاب زمان و فصل اجرای مناسب برای اجرای پژوههایها		
Ef Ma4	تدابع اثر مثبت اجرای عملیات احیایی		
Ef Ma5	اشتیاق و تمایل بهره‌برداران به تداوم پژوههایها		
Ef Ec1	اثرها بوجود وضعیت اقتصادی نسبت به چهار پنج سال پیش بعد از اجرای پژوههایها	EffectEcono	کارایی اقتصادی
Ef Ec2	تناسب و هماهنگی میزان اعتبار مالی صرفشده با نتایج پژوههایها		
Ef Ec3	تنوع منابع درآمدی دامداران در سامان عرفی در اثر اجرای پژوههایها		
Ef Ec4	توجه به پتانسیل و استفاده‌های چندمنظوره مراتع نظیر زیورداری در پژوههایها		
Ef Ec5	تأثیر تعهد به وعده‌های اجرایی دست‌اندرکاران پژوههایها در اطمینان و افزایش سرمایه‌گذاری		
Ef Te1	افزایش مهارت فردی بهره‌برداران در اثر اجرای پژوههایها	EffectTehnic	کارایی فنی
Ef Te2	قابل قبول بودن عملکرد نظارتی ناظران در زمان اجرای پژوههایها		

نماد	متغیر آشکار	نماد	متغیر پنهان/آشکار
Ef Te3	تأثیر مکان‌یابی برای اجرای پروژه‌ها در تأمین نیازهای بهره‌برداران		
ادامه جدول ۲.			
نماد	متغیر آشکار	نماد	متغیر پنهان/آشکار
Ru Ma1 Ru Ma2 Ru Ma3 Ru Ma4 Ru Ma5	پاییندی بهره‌برداران به اجرای دستورالعمل‌های ابلاغی در پروژه‌ها رعایت ملاحظات اقتصادی در دستورالعمل‌های ابلاغی اجرای پروژه‌ها توجه به منزلت و ساختار اجتماعی در دستورالعمل‌های اجرای پروژه‌ها توجه به امنیت شغلی و بهبود معیشت دامداران در دستورالعمل‌های اجرای پروژه‌ها تضمينی هویت قانونی بهره‌برداران در اثر اجرای پروژه‌ها	Rule Management	قانون محوری در احیا و مدیریت
La Ex1 La Ex2 La Ex3 La Ex4	کاهش جرم و برخورد با تخلفات با هدف جلوگیری از بهره‌برداری زیاد و تخریب مراتع جامع و شفاف بودن قوانین مرتبط در اجرای پروژه‌ها در تأمین حقوق بهره‌برداران تأمین عدالت براساس حقوق عرفی برای همه بهره‌برداران توسط قوانین مرتبط در اجرای پروژه‌ها تقویت اجماع محوری در کاهش رقبابت برای بهره‌برداری توسط قوانین مرتبط در اجرای پروژه‌ها	LawExcute	قانون محوری در اجرا
La Pr1 La Pr2 La Pr3 La Pr4 La Pr5	اعمال محوریت قانون به جای سلایق فردی در اجرای پروژه‌ها توسط کارشناسان بهبود کیفیت زندگی و ایجاد امنیت برای همه بهره‌برداران پس از اجرای پروژه‌ها پاسخ‌دهی قانون به مطالبات و نیازهای بهره‌برداران با اجرای پروژه‌ها تابع قانون بودن کارشناسان و مدیران در دستیابی به موفقیت برای اجرای پروژه‌ها تابع قانون بودن بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها برای دستیابی به معیشت و رفاه مناسب	LawPreserve	قانون محوری در نگهداری پروژه
Re & Ma of Rangelands	مدیریت و احیای پروژه‌ها	Restoration & Management of Rangelands	عملکرد

در این قسمت برای تجزیه و تحلیل عوامل تأثیرگذار بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، از روش مدل‌سازی مبتنی بر حداقل مربعات جزئی^۱ (PLS) استفاده شد. دلایل انتخاب این روش عبارت است از: (الف) مدل استفاده شده در این پژوهش، تلفیقی از مدل‌های انعکاسی بود؛ (ب) قسمت ساختاری مدل دارای روابطی پیچیده میان متغیرهای پنهان بود؛ (ج) هدف اصلی در این قسمت بررسی تأثیرگذاری گروهی از متغیرهای آشکار در قالب چند متغیر پنهان بر متغیرهای وابسته (پروژه‌های مدیریتی و احیایی) بود؛ (د) مدل نظری معتبری در اختیار نبود و در نتیجه داشتن این مطالعه بیشتر جنبه اکتشافی داشت تا تأییدی؛ (ه) حجم نمونه‌ها محدود بود. در این دست موارد بهتر است به جای استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM)، از روش مدل‌سازی مبتنی بر حداقل مربعات جزئی استفاده شود (Hair, Hult, Ringle & Sarstedt, 2017). ابتدا مدل‌های اندازه‌گیری (انعکاسی) و پس از آن برآزندگی بخش ساختاری مدل ارزیابی شد. برای ارزیابی پایایی شاخص، مقادیر بارهای عاملی متغیرهای آشکار و در راستای تأیید برازش بخش انعکاسی مدل‌های اندازه‌گیری از لحاظ معیارهای پایایی شاخص، پایایی همسویی داخلی^۲، روایی همگرا^۳ و روایی تشخیصی^۴ مورد نظر قرار گرفت. بر اساس مقادیر ضرایب مسیر (شکل ۳)، مدل استفاده شده در این پژوهش شامل چهارده بخش اندازه‌گیری انعکاسی (دوازده متغیر پنهان یعنی مشارکت در حفاظت، مدیریت و هزینه، مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت، اجرا و نگهداری، کارایی مدیریتی، اقتصادی و فنی، قانون محوری در احیا و مدیریت، اجرا و نگهداری پروژه و همچنین متغیر پنهان عملکرد احیایی و مدیریتی پروژه‌ها) بود. باز عاملی اغلب متغیرهای آشکار (نشانگرها) این سازه‌ها بیشتر از ۷۰٪ و حداقل بار عاملی

^۱Partial least squares^۲Indicator reliability^۳Internal consistency reliability^۴Convergent validity^۵Discriminant validity

نشانگرها نیز ۰/۵۵۳ است که این موضوع نشان‌دهنده برآش مناسب مدل مورد پژوهش است. به عبارت دیگر، متغیرهای آشکار استفاده شده در این دوازده سازه، نشانگرهای مناسبی از عملکرد و همچنین وضعیت پروژه‌های احیا و مدیریتی مراتع هستند.

شکل ۳. بارهای عاملی و ضرایب مسیر مربوط به مدل عوامل مؤثر بر پروژه‌های احیا و مدیریتی مراتع (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

برای محاسبه پایایی همسویی داخلی از شاخص پایایی ترکیبی^۱ و ضریب آلفای کرونباخ^۲ استفاده شد. بر اساس نتایج به دست آمده از ارزیابی پایایی همسویی داخلی (جدول ۳)، مقادیر ضریب آلفای کرونباخ و مقادیر شاخص پایایی ترکیبی (Pc)

1. Composite Reliability
2. Cronbach's alpha coefficients

برای هر سه سازه انعکاسی بیشتر از ۰/۷ بود که بیانگر برخورداری مدل از پایایی مناسب است. برای ارزیابی روایی همگرای مدل، از معیار میانگین واریانس استخراج شده (AVE)، بارهای عاملی متقاطع و شاخص هم خطی (VIF) استفاده شد. بر پایه نتایج، میانگین واریانس استخراج شده (جدول ۳) برای هر سه سازه انعکاسی بیشتر از ۰/۵ به دست آمد که این موضوع نشان‌دهنده برخورداری مدل تحت بررسی از روایی همگرا است. از سوی دیگر برای ارزیابی روایی همگرایی بخش انعکاسی مدل اندازه‌گیری همچنین از بارهای عاملی متقاطع و مقادیر همخطی (VIF) بین متغیرهای آشکار سازه‌های انعکاسی استفاده شد. بر اساس جدول ۵ با توجه به اینکه مقادیر همبستگی هر یک از متغیرهای آشکار با متغیر پنهان (سازه) خود بیشتر از دیگر متغیرهای پنهان است، مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی از روایی همگرا برخوردارند. همچنین با توجه به اینکه مقادیر شاخص VIF برای همه متغیرهای آشکار مورد استفاده در مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی کمتر از عدد ۵ است؛ از این‌رو متغیرهای آشکار فاقد همخطی هستند. همچنین در ادامه، در راستای ارزیابی روایی تشخیصی از شاخص نسبت هم‌سنخ گرایی^۲ (HTMT) استفاده شد. براساس نتایج حاصل از ارزیابی روایی تشخیصی (جدول ۴)، مقادیر HTMT میان سازه‌های انعکاسی به کمتر از ۰/۹ و مناسب است.

در پایان به ارزیابی بخش ساختاری مدل پرداخته شد. برای این منظور بخش ساختاری مدل از لحاظ معیارهای ضریب تبیین (R^2) برای متغیرهای نهفته درون‌زا، شاخص پیش‌بین (Q^2) و معنی‌داری ضرایب مسیر بررسی شد. بر اساس نتایج مندرج در جدول ۶، مدل ساختاری مورد پژوهش دارای دو متغیر نهفته درون‌زا با نام‌های مدیریت و احیا بود. از آنجا که مقادیر R^2 مربوط به هر یک از آنها به ترتیب عبارت بودند از ۰/۸۹۵ و ۰/۹۵۱؛ همه آنها در حد قابل قبول (بیشتر از ۰/۱) قرار دارند (Sarstedt et al., 2017). همچنین شاخص پیش‌بین (Q^2) برای هر دو متغیر بیشتر از صفر است که نشان‌دهنده حد مطلوب و مناسب این شاخص برای هر سه متغیر است. از سوی دیگر، ضرایب مسیر برای همه روابط بین متغیرهای پنهان نیز پیشتر بررسی و ارائه شد (شکل ۳). در نتیجه مدل ساختاری نیز از برازنده‌گی مناسب و کافی برخوردار است؛ بنابراین، می‌توان به تفسیر نتایج حاصل از مدل پرداخت.

جدول ۳. آماره‌های ارزیابی برازنده‌گی بخش انعکاسی مدل اندازه‌گیری

سازه	الفای کرونباخ	Pc	AVE
مشارکت در حفاظت	۰/۶۶۴	۰/۷۷۸	۰/۵۴۸
مشارکت در مدیریت	۰/۹۳۰	۰/۹۵۱	۰/۸۲۸
مشارکت در هزینه	۰/۸۵۶	۰/۸۹۸	۰/۶۴۱
مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت	۰/۸۶۴	۰/۹۱۶	۰/۷۸۴
مسئولیت‌پذیری در اجرا	۰/۹۴۱	۰/۹۵۵	۰/۸۰۹
مسئولیت‌پذیری در نگهداری	۰/۹۴۱	۰/۹۵۸	۰/۸۵۱
کارایی مدیریتی	۰/۸۹۷	۰/۹۲۴	۰/۷۱۱
کارایی اقتصادی	۰/۹۴۰	۰/۹۵۴	۰/۸۰۸
کارایی فنی	۰/۹۶۲	۰/۹۷۵	۰/۹۳۰
قانون محوری در احیا و مدیریت	۰/۸۹۱	۰/۹۲۰	۰/۶۹۹
قانون محوری در اجرا	۰/۹۴۱	۰/۹۵۵	۰/۸۱۰
قانون محوری در نگهداری پروژه	۰/۹۲۸	۰/۹۴۹	۰/۸۲۴

(یافته‌های پژوهش، ۲۰۱۴)

جدول ۴. ارزیابی روایی تشخیصی بخش انعکاسی مدل اندازه‌گیری

سازه	حکمرانی خوب	مدیریت	احیا	HTMT
حکمرانی خوب	۰/۷۴۸	-	-	
مدیریت	۰/۶۹۱	۰/۷۹۸	-	

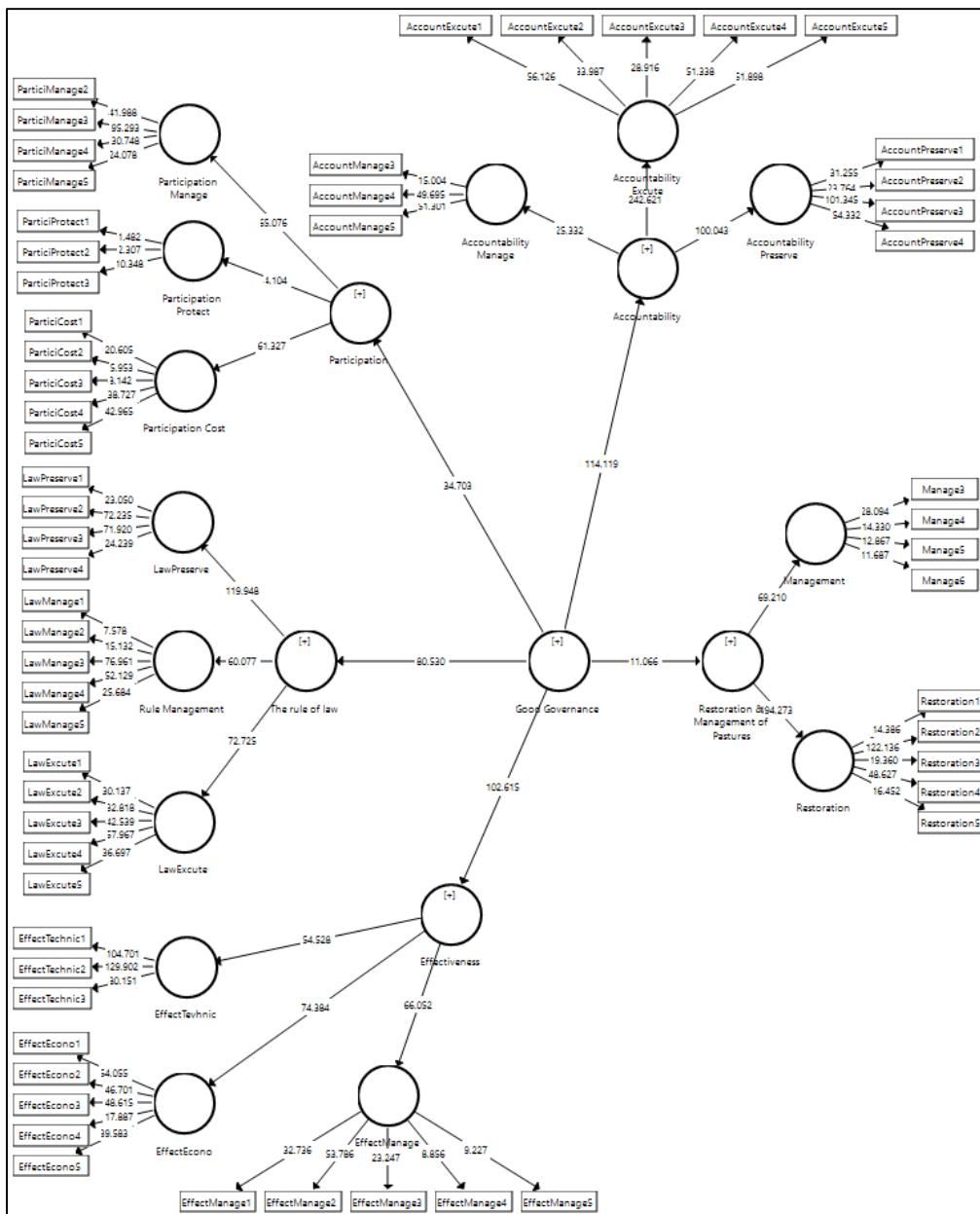
^۱ Mean variance extracted^۲ Homogeneity ratio

احیا	۰/۷۳۸	۰/۸۵۱	۰/۸۵۶	VIF
(یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)				

جدول ۵. آماره‌های ارزیابی بخش انعکاسی مدل اندازه‌گیری بر اساس شاخص بارهای عاملی مقاطع HTMT

VIF	سازه‌ها		حکمرانی خوب	نشانگرها
	احیا	مدیریت		
۴/۵۳۶	۰/۴۹۱	۰/۴۰۳	۰/۸۱۳	Ac Ex1
۳/۰۵۲	۰/۵۱۲	۰/۴۵۰	۰/۸۴۳	Ac Ex2
۳/۹۸۰	۰/۵۰۱	۰/۴۰۴	۰/۷۶۰	Ac Ex3
۴/۶۰۹	۰/۶۷۱	۰/۶۴۱	۰/۸۷۸	Ac Ex4
۴/۵۳۶	۰/۵۷۸	۰/۶۰۸	۰/۸۸۳	Ac Ex5
۱/۹۷۳	۰/۲۹۲	۰/۲۷۳	۰/۵۰۶	Ac Ma3
۲/۸۹۶	۰/۵۴۳	۰/۴۶۲	۰/۷۶۳	Ac Ma4
۲/۳۲۸	۰/۵۹۳	۰/۴۵۰	۰/۷۸۵	Ac Ma5
۲/۸۱۱	۰/۵۷۲	۰/۵۸۹	۰/۸۴۴	Ac Pr1
۳/۹۷۹	۰/۵۸۴	۰/۵۲۶	۰/۸۲۷	Ac Pr2
۴/۲۰۵	۰/۵۹۷	۰/۵۳۹	۰/۸۳۰	Ef Ec3
۲/۷۷۰	۰/۶۴۵	۰/۶۵۷	۰/۶۷۶	Ef Ec4
۴/۴۵۷	۰/۷۰۰	۰/۶۷۶	۰/۸۲۶	Ef Ec5
۳/۷۸۵	۰/۵۵۲	۰/۶۱۵	۰/۷۶۶	Ef Ma1
۲/۹۳۸	۰/۵۱۳	۰/۵۴۴	۰/۷۷۵	Ef Ma3
۲/۴۲۱	۰/۵۶۰	۰/۵۱۴	۰/۷۶۰	Ef Ma4
۱/۶۳۵	۰/۴۶۳	۰/۵۷۳	۰/۶۰۰	Ef Ma5
۲/۰۲۲	۰/۳۹۷	۰/۳۶۵	۰/۷۱۶	La Ex1
۴/۱۶۸	۰/۴۱۶	۰/۳۶۴	۰/۷۴۱	La Ex2
۳/۷۲۶	۰/۵۵۷	۰/۴۸۷	۰/۸۱۲	La Ex5
۲/۷۱۰	۰/۲۲۱	۰/۰۹۷	۰/۵۰۸	La Ma1
۴/۳۷۹	۰/۳۸۰	۰/۳۱۴	۰/۶۶۸	La Ma2
۴/۹۹۹	۰/۵۴۴	۰/۵۳۱	۰/۸۲۹	La Ma3
۴/۹۳۷	۰/۵۱۶	۰/۵۳۱	۰/۸۵۳	La Ma4
۳/۰۹۶	۰/۴۳۳	۰/۴۲۸	۰/۷۷۳	La Ma5
۲/۶۷۹	۰/۴۹۹	۰/۴۹۱	۰/۷۹۳	La Pr1
۲/۹۱۱	۰/۴۴۷	۰/۵۲۵	۰/۸۰۴	La Pr4
۱/۵۱۹	۰/۴۸۲	۰/۳۸۵	۰/۵۱۸	Pa Co2
۲/۰۷۱	۰/۴۸۵	۰/۴۲۹	۰/۶۵۲	Pa Co3
۴/۶۳۶	۰/۶۴۱	۰/۵۴۱	۰/۸۰۳	Pa Co4
۴/۳۶۹	۰/۸۰۱	۰/۶۷۷	۰/۸۲۳	Pa Co5
۳/۴۵۶	۰/۶۷۸	۰/۶۱۴	۰/۷۹۹	Pa Ma4
۲/۳۲۸	۰/۶۵۲	۰/۵۷۵	۰/۶۴۹	Pa Ma5
۱/۴۴۱	۰/۰۱۷	۰/۲۰۲	۰/۲۳۸	Pa Pr1
۱/۵۸۲	۰/۰۲۷	۰/۱۴۷	۰/۲۷۶	Pa Pr2
۱/۱۷۸	۰/۲۵۷	۰/۲۳۹	۰/۵۳۰	Pa Pr3
۱/۹۸۰	۰/۷۲۶	۰/۸۴۱	۰/۵۸۲	Ma3
۱/۷۶۰	۰/۶۶۰	۰/۸۰۰	۰/۶۰۸	Ma4
۱/۶۸۶	۰/۶۸۰	۰/۷۷۷	۰/۴۴۶	Ma5
۱/۶۱۹	۰/۶۴۷	۰/۷۷۳	۰/۵۶۸	Ma6
۲/۰۱۲	۰/۷۸۳	۰/۶۲۷	۰/۷۱۱	Re1
۲/۵۸۲	۰/۸۲۰	۰/۷۲۹	۰/۶۱۳	Re3

VIF	سازه‌ها		حکمرانی خوب	نشانگرها
	احیا	مدیریت		
۴/۳۷۸	۰/۹۱۱	۰/۷۰۹	۰/۶۲۳	Re4
۲/۵۰۷	۰/۸۰۲	۰/۶۹۹	۰/۵۱۷	Re5

شکل ۴. مقادیر T-value مربوط به مسیرهای مدل عوامل مؤثر بر عملکرد و وضعیت مدیریت واحدها
(بافتۀ های پژوهش، ۱۴۰۲)

جدول ۶. آماره‌های ارزیابی برآزندگی بخش ساختاری مدل

متغیر پنهان	R ²	Q ²
مدیریت پروژه‌ها	۰/۸۹۵	۰/۸۹۳
احیا پروژه‌ها	۰/۹۵۱	۰/۹۵۰
مدیریت و احیا پروژه‌ها	۰/۵۶۰	۰/۵۵۲

(یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

۲.۳ وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع

یافته‌های این پژوهش (شکل ۳ و جدول ۷) نشان داد که می‌توان وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع را در قالب مؤلفه‌های حکمرانی خوب اندازه‌گیری کرد. همچنین از میان این چهار مؤلفه حکمرانی خوب، سازه مسئولیت‌پذیری که خود شامل مسئولیت‌پذیری در اجرا، مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت و مسئولیت‌پذیری در نگهداری است، از اهمیت بیشتری (۰/۹۶۱) نسبت به سازه‌های کارایی و اثربخشی (۰/۹۶۰)، قانون محوری و عدالت (۰/۹۳۱) و مشارکت (۰/۸۹۵) برخوردار بوده است.

۳.۱ عوامل مؤثر بر وضعیت حکمرانی خوب در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر (شکل ۳ و جدول ۷)، عوامل تأثیرگذار بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، مؤلفه‌های حکمرانی خوب بودند. از میان عوامل حکمرانی خوب مؤثر بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، بیشترین تأثیر را در درجه اول، مسئولیت‌پذیری در اجرا (۰/۹۷۴) داشته است؛ به طوری که در میان عوامل مسئولیت‌پذیری در اجرا، مسئولیت‌پذیری ناظران در پراکنش مناسب دام (۰/۹۱۴) بیشترین تأثیر را بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع داشته است. این موضوع نشان‌دهنده این است که هرچه تخصیص منابع مالی برای تأمین منابع آب به نحو بهتری انجام گیرد و به زمان ورود و خروج دام بیشتر توجه شود، کنترل و مدیریت دام و پراکنش دام بهبود می‌یابد و پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع در موقعیت مناسب‌تری قرار می‌گیرند. شایان ذکر است که در میان عوامل مسئولیت‌پذیری در اجرا، هدفگذاری صحیح و منظم کارشناسان در کاهش هزینه‌ها (۰/۹۰۸) در مرتبه دوم قرار دارد. این موضوع آشکار می‌کند که هرچه تجربه و دقت کارشناسان اجرایی و ناظر در پروژه‌های مورد نظر بیشتر باشد، پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از وضعیت مدیریت مطلوب‌تری برخوردار خواهند بود. پس از عوامل مسئولیت‌پذیری در اجرای قانون محوری در حفاظت و نگهداری پروژه (۰/۹۵۹) از عوامل تأثیرگذار بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع است. در میان ویژگی‌های قانون محوری در حفاظت و نگهداری، بهبود کیفیت زندگی و ایجاد امنیت برای همه بهره‌برداران پس از اجرای پروژه‌ها (۰/۹۴۸) و تأمین عدالت بر اساس حقوق عرفی برای همه بهره‌برداران توسط قوانین مرتبط در اجرای پروژه‌ها (۰/۹۴۵)، بیشترین تأثیرگذاری را بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارد. این بدين معناست که تولیدات دامی و درآمدهای گوناگون حاصل از مرتע برای دامداران نقش بسزایی در پایداری معيشی و تقویت احساس تعلق دامداران در زمینه حفاظت از پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع خواهد داشت. پس از قانون محوری در حفاظت و نگهداری پروژه، کارایی و اثربخشی اقتصادی (۰/۹۴۸) از دیگر عوامل مؤثر بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع بوده است. در میان عوامل اثربخشی اقتصادی، تناسب و هماهنگی میزان اعتبار صرف شده با نتایج پروژه‌ها (۰/۹۳۰) بیشترین تأثیر را داشت و بعد از آن، سه عامل اثربهای بهبود وضعیت اقتصادی نسبت به چهار پنج سال پیش بعد از اجرای پروژه‌ها، تنوع منابع درآمدی دامداران در سامان عرفی در اثر اجرای پروژه‌ها و تأثیر تعهد به وعده‌های اجرایی دست اندر کاران پروژه‌ها در اطمینان و افزایش سرمایه‌گذاری به طور مشترک (۰/۹۱۷) در رتبه دوم قرار دارند.

پس از کارایی و اثربخشی اقتصادی و در رتبه آخر، مشارکت در مدیریت (۰/۹۴۴) از عوامل تأثیرگذار بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع بوده است؛ به نحوی که از میان آنها، مشورت و دخیل کردن نظر بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها (۰/۹۵۵) بیشترین تأثیرگذاری را بر وضعیت مدیریت و احیای پروژه‌ها داشته است. پس از آن توجه کارشناسان به تجارت بهره‌برداران (۰/۹۲۲) و تأثیرگذاری نظر بهره‌برداران در انتخاب گونه‌های سازگار و مناسب (۰/۹۰۵) از بیشترین تأثیرگذاری برخوردار بودند؛ به گونه‌ای که با افزایش توجه به عوامل مذکور، وضعیت مدیریت و احیای پروژه‌ها به طرز چشمگیری بهبود خواهد یافت.

۴.۱ عوامل مؤثر بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر (شکل ۳ و جدول ۷)، تنها سازه (عامل) تأثیرگذار بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، عوامل حکمرانی خوب بوده است؛ به صورتی که اثر مستقیم حکمرانی خوب بر مدیریت و احیای پروژه‌ها معنادار بوده است (با ضریب مسیر T-value ۰/۷۴۸ و ۱۱/۰۶۶). این در حالی است که اثر کل حکمرانی خوب بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع نیز معنادار بوده

است (با ضریب مسیر $0.748 / 0.595$ و $T\text{-value} = 10.0$). همچنین شایان توجه است که حکمرانی خوب بهترین بر وضعیت احیا و مدیریت پروژه‌ها با ضرایب مسیر $0.730 / 0.708$ و $T\text{-value} = 9.4 / 2.79$ است؛ اثر غیرمستقیم دارد. از طرفی سازه حکمرانی خوب دارای تأثیر معناداری بر وضعیت احیا (با ضریب مسیر $0.975 / 0.845$ و $T\text{-value} = 10.0 / 0.43$) و مدیریت پروژه‌ها (با ضریب مسیر $0.961 / 0.936$ و $T\text{-value} = 11.4 / 1.31$) است.

جدول ۷. تأثیر عوامل تأثیرگذار بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی

مسیر	ضریب مستقیم	آماره t	ضریب مسیر	آماره t	اثر کل
Accountability -> Accountability Excute	.974	222/595	.974	0/974	
Accountability -> Accountability Manage	.845	24/764	.845	0/845	
Accountability -> Accountability Preserve	.946	94/319	.946	0/946	
Effectiveness -> EffectEcono	.948	76/058	.948	0/948	
Effectiveness -> EffectManage	.926	65/376	.926	0/926	
Effectiveness -> EffectTevhnic	.921	52/947	.921	0/921	
Good Governance -> Accountability	.961	121/830	.961	0/961	
Good Governance -> Accountability Excute	.936	101/310	.936	0/936	
Good Governance -> Accountability Manage	.811	22/813	.811	0/811	
Good Governance -> Accountability Preserve	.909	65/735	.909	0/909	
Good Governance -> EffectEcono	.910	60/483	.910	0/910	
Good Governance -> EffectManage	.889	49/514	.889	0/889	
Good Governance -> EffectTevhnic	.884	45/395	.884	0/884	
Good Governance -> Effectiveness	.960	111/261	.960	0/960	
Good Governance -> LawExcute	.884	46/693	.884	0/884	
Good Governance -> LawPreserve	.893	58/237	.893	0/893	
Good Governance -> Management	.708	10/448	.708	0/708	
Good Governance -> Participation	.895	34/682	.895	0/895	
Good Governance -> Participation Cost	.842	29/669	.842	0/842	
Good Governance -> Participation Manage	.845	25/440	.845	0/845	
Good Governance -> Participation Protect	.386	3/900	.386	0/386	
Good Governance -> Restoration	.730	10/583	.730	0/730	
Good Governance -> Restoration & Management of Rangelands	.748	10/595	.748	0/748	
Good Governance -> Rule Management	.872	41/053	.872	0/872	
Good Governance -> The rule of law	.530	75/357	.530	0/530	
Participation -> Participation Cost	.941	52/851	.941	0/941	
Participation -> Participation Manage	.944	65/469	.944	0/944	
Participation -> Participation Protect	.431	4/145	.431	0/431	
Restoration & Management of Rangelands -> Management	.043	76/257	.043	100/043	
Restoration & Management of Rangelands -> Restoration	.975	20/6249	.975	0/975	
The rule of law -> LawExcute	.949	74/051	.949	72/725	
The rule of law -> LawPreserve	.959	123/022	.959	119/948	
The rule of law -> Rule Management	.937	57/923	.937	60/077	

(یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

۴. بحث و نتیجه‌گیری

بررسی منابع و ادبیات مرتبط با پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع بهویژه طرح‌های مرتعداری بهروشنی نشان می‌دهد که موقفیت در برنامه‌ریزی و مدیریت مراتع به حکمرانی مؤثر وابسته است؛ از این‌رو، انتخاب راهکارهایی در راستای حکمرانی شایسته

که کاهش تخریب و استفاده بهینه از منابع آب و خاک را در پی داشته باشد، دارای اولویت است. در این زمینه حکمرانی محلی سبب می‌شود که افزون بر سازمان‌های مربوط، ذی‌نفعان و جوامع محلی نیز با آگاهی از اهمیت مراتع و نوع مدیریت و احیای آن در این فرایند نقش داشته باشند. این پژوهش با ارزیابی تحقیق‌پذیری شاخص‌های حکمرانی خوب در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از دیدگاه بهره‌برداران مراتع پیرکوه و کلاک شهرستان سیاهکل و مراتع گهکلام شهرستان رودسر در استان گیلان در این زمینه گام برداشته است و نتایج آن می‌تواند پاسخی به چالش‌های این حوزه باشد.

با توجه به مقادیر بارهای عاملی اغلب متغیرهای آشکار (نشانگرها) سازه‌های تحت بررسی، برازش مدل مورد پژوهش مناسب و متغیرهای آشکار استفاده شده در دوازده سازه، نشانگرها مناسبی از عملکرد و وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع هستند. در ارزیابی پایایی همسویی داخلی، مقادیر ضریب آلفای کرونباخ و همچنین مقادیر شاخص پایایی ترکیبی نشان‌دهنده پایایی مناسب مدل تحت بررسی است. مقادیر میانگین واریانس استخراج شده برای هر سه سازه انعکاسی نشان داد که مدل مدنظر از روایی همگرا برخوردار است. در ادامه ارزیابی روایی همگرای بخش انعکاسی، مقادیر همبستگی هر یک از متغیرهای آشکار با متغیر پنهان (سازه) خود بیشتر از بقیه متغیرهای پنهان بود. در نتیجه مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی از روایی همگرا برخوردارند. با توجه به مقادیر شاخص VIF، متغیرهای آشکار قادر همخطی بودند و در مورد روایی تشخیصی میان سازه‌های انعکاسی، شاخص نسبت هم‌سنخ‌گرایی در تمامی موارد استاندارد و مناسب بود و ضرایب تبیین و پیش‌بین در مدل ساختاری نیز از برازنده‌گی مناسب و کافی مدل حکایت دارد. با توجه به اثرهای مستقیم و کلی، سازه حکمرانی خوب دارای تأثیر معناداری بر وضعیت احیا و مدیریت پروژه‌هاست. بارهای عاملی و T_Value نیز نشان داد که کل واریانس پروژه‌های احیایی و مدیریتی تبیین شده است.

اولویت‌بندی مؤلفه‌های حکمرانی خوب در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع نشان داد که بهترتب مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری، کارایی و اثربخشی، قانون محوری و عدالت و مشارکت، مهم‌ترین تا کم‌اثرترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب از دیدگاه بهره‌برداران مراتع پیرکوه و کلاک شهرستان سیاهکل و گهکلام شهرستان رودسر بودند که برخلاف نتایج بررسی تاریخی قورچی و همکاران (۲۰۲۰) و اعضمی و همکاران (۲۰۲۳) در زمینه مسئولیت‌پذیری و مشارکت و همسو با نتایج پژوهش‌های موچارا^۱(۲۰۲۲) درباره شاخص مشارکت و چادری^۲ و بهارا^۳(۲۰۲۱) درباره شاخص قانون محوری و عدالت است. مسئولیت‌پذیری ناظران در پراکنش مناسب دام، بهبود کیفیت زندگی و ایجاد امنیت برای همه بهره‌برداران پس از اجرای پروژه‌ها، تناسب و هماهنگی اعتبار مالی صرفشده با نتایج پروژه‌ها و مشورت و دخیل کردن نظر بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها، بیشترین تأثیر را در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارند. بهروزرسانی نشدن آمار و اطلاعات طرح‌های مرتعداری، شناسایی دارای نفعان و بهره‌برداران مجاز از مراتع را با مشکل مواجه خواهد کرد. وظیفه‌شناسی، صداقت، اخلاق‌مداری و هدفمند عمل کردن ناظران در تعیین ظرفیت مراتع و برآورد تولید علوفه مراتع هر سامان عرفی برای تعیین دقیق علوفه قابل دسترس، شناسایی دامداران دارای پروانه که فوت شده یا دامداری را ترک کرده‌اند و اعلام اسامی به اداره منابع طبیعی شهرستان و معرفی دامدارانی که از تمدید پروانه چرا و پرداخت عوارض قانونی امتاع کرده‌اند به اداره منابع طبیعی شهرستان برای شناسایی بهره‌برداران مجاز و غیرمجاز، دقت نظر در تعیین قطعات چرا و دفعات شیردوشی (استفاده یکنواخت از تمام مرتع) و تناسب تعداد دام با منابع آب موجود می‌تواند سبب پراکنش مناسب دام در مرتع شود. تلفیق چرای هدفمند دام با دیگر برنامه‌های مدیریتی، افزون بر کاهش هزینه‌ها، بهره‌وری تولیدات دامی، بازدهی برنامه‌های اجرایی و در نهایت کیفیت زندگی و معیشت بهره‌برداران را به همراه خواهد داشت. از چالش‌های مسئولیت‌پذیری ناظران از دیدگاه بهره‌برداران، هدفگذاری صحیح و منظم در زمینه کاهش هزینه‌ها و اعمال دقت کافی در برنامه زمان‌بندی چرا در کنترل شدت چرا و پراکنش مناسب دام است که تحقق آن می‌تواند راهکاری مناسب در رعایت فصل چرا، اثربخشی سیستم چرا و کاهش تخریب مرتع باشد. نتایج این بخش با یافته‌های معتمدی و همکاران (۲۰۲۱) و بابایی و همکاران (۲۰۱۴) مطابقت دارد. بهره‌برداران اصلی‌ترین عامل در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مرتعی به شمار می‌آیند و هر فرایند و اقدامی در سامان‌های عرفی بدون توجه به تأثیر و نقش بهره‌برداران، بازدهی کافی و مطلوب نخواهد

1. Muchara
2. Chadri
3. Behara

داشت. نبود اطلاع‌رسانی مناسب به افراد محلی درباره پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از موانع مهم مشارکت افراد است؛ بنابراین با دعوت از بهره‌برداران و برگزاری کلاس‌های توجیهی مناسب و استفاده از مروجان و آموزشگران مجهز به فنون و روش‌های نوین آموزشی، می‌توان تا حد زیادی آگاهی بهره‌برداران مراتع را درباره اهمیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع افزایش داد. از دیگر عوامل مهم تأثیرگذار از دیدگاه بهره‌برداران، مشارکت جو بودن دست‌اندرکاران و ناظران طرح‌های مرتعداری است که اثر بسیار مهمی در همراهی بهره‌برداران در حفاظت از پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارد. نتایج نشان داد که توسعه شبکه نظارت بر اجرای طرح‌های مرتعداری از طرف اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گیلان و جانمایی درست محدوده‌های اجرایی (فاصله محدوده اجرایی از جایگاه‌های دامداری، دسترسی همه گله‌های دام به منابع آبی و ...) اهمیت بسیار زیادی در مشارکت حداکثری بهره‌برداران در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارد. از این‌رو بازدید میدانی همه‌جانبه از عرصه پیش از آغاز پروژه‌ها، کنترل رعایت جدول زمان‌بندی اجرای پروژه‌ها، کنترل جانمایی پروژه‌ها (به خصوص با توجه به کمبود منابع آبی در منطقه گهکلام)، رعایت اصول فنی پروژه، توجه به نیازمندی‌های مجریان، کنترل دوره اجرا و مدت قرارداد، پایش و ارزیابی مراتع، پیگیری اخذ بهره مالکانه و حقوق دولتی و ... از راهکارهای مدیریتی ناظران در طرح‌های مرتعداری قلمداد می‌شود که نتایج این بخش با یافته‌های فروزه و میردلیمی (۲۰۲۲) مطابقت دارد.

یکی از عوامل اساسی در موفقیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، شناسایی سازوکارهای دخیل کردن قابلیت‌ها و پتانسیل‌ها طی فرایند اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع است که با نتایج فرج‌اللهی و همکاران (۲۰۲۲)، یاری و میرمیران (۲۰۲۲)، حیدری و همکاران (۲۰۲۲) و فخری و همکاران (۲۰۲۳) تطابق و همخوانی دارد. از این‌رو تأکید می‌شود که استعدادهایی مانند زبورداری که هم در مراتع پیرکوه و کلاک و هم در مراتع گهکلام نمایان است در فرایند پیشنهاد گونه‌ها در عملیات بذرپاشی و کپه کاری لحاظ شود. اگر پیش از اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع با برگزاری جلسات هماندیشی بین دست‌اندرکاران و بهره‌برداران، منافع بهره‌برداران در نظر گرفته شود، با جلب اعتماد آنان و با زمینه‌سازی مشارکتی می‌توان با استفاده از گونه‌های مناسب چندمنظوره (آویشن، بومادران و ...) که کاربردهای توأم علوفه‌ای، حفاظتی و دارویی دارند، سبب افزایش برای کارایی پروژه‌های احیایی مراتع، تعیین ارزش اقتصادی گونه‌های دارویی در مراتع تحت بررسی براساس سهم از ترکیب گیاهی تیپ‌های گیاهی است که در صورت استفاده از گونه‌های سازگار با شرایط محیطی و سهیم در ترکیب گیاهی در مراتع، شاهد اثرهای بسیار خوبی در مدیریت و احیای مراتع بیالاقی سیاهکل و روسر خواهیم بود. بدین صورت که ۱. نظر بهره‌برداران اصلی در اجرا و برنامه‌ریزی پروژه‌ها سبب مشارکت حداکثری آنها خواهد شد؛ ۲. معیشت و کیفیت زندگی بهره‌برداران بهبود خواهد یافت؛ ۳. نتایج مثبت مورد انتظار از پیش‌بینی‌ها فراتر خواهد رفت و سرانجام بهره‌وری اقتصادی بیشتر خواهد شد. اگر ناظر طرح‌های مرتعداری بتواند بر اساس شرایط اقتصادی، اجتماعی و محیطی محدوده‌های مرتعداری، گزینه‌های اجرایی و سازوکارهای لازم را تدوین کند، هم مسئولیت‌پذیری خود را در قبال وظایف خود نشان خواهد داد و هم در اثربخشی و کارایی پروژه‌ها سهیم خواهد بود. در بخش دیگر یافته‌های تحقیق نشان داد که دخیل کردن ذی نفعان اصلی مراتع یعنی بهره‌برداران، در مراحل مختلف پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع نظیر برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، نگهداری و اجرا، مدیریت اصولی مراتع، تقویت اطمینان خاطر و آرامش در حوضهٔ مالکیت مراتع را به ارمغان خواهد آورد و در نهایت ضمن حفظ مراتع، سبب اعتماد بیشتر بهره‌برداران به بخش اجرایی منابع طبیعی و دست‌اندرکاران خواهد شد و مشارکت حداکثری بهره‌برداران را به همراه خواهد داشت که با یافته‌های فروزه و میردلیمی (۲۰۲۲)، ملکی و همکاران (۲۰۲۲) و فرج‌اللهی و همکاران (۲۰۲۱) مطابقت دارد. شناسایی و تقویت رابطهٔ دوسویهٔ حکمرانی با توسعهٔ پایدار مراتع را می‌توان در شناسایی عوامل نهادی خارج از مدیریت منابع طبیعی، رعایت اصل و فای به عهد و رواج فرهنگ نقدپذیری در بین دست‌اندرکاران پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع جست‌وجو کرد. بدین ترتیب به حقوقی و نظم حقوقی مرتعداران توجه و مشارکت دامداران در تصمیم‌گیری‌ها، گسترش‌تر می‌شود و امکان موقفيت طرح‌ها با همراهی ذی نفعان به حداکثر خواهد رسید. بهره‌وری اقتصادی کم و نامتناسب بودن هزینه‌ها با نتایج پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع یکی دیگر از عوامل اصلی مؤثر در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع است که با یافته‌های سایمنخ و همکاران (۲۰۲۲) و تمرتاش و اصغرثزاد (۲۰۱۸) مطابقت

دارد، ولی با یافته‌های قبری و همکاران (۲۰۲۱) مطابقت ندارد. اندازه مطلوب وسعت زمین برای هر بهره‌بردار و توجه به حد مطلوب اقتصادی آن، تعداد واحد دامی مطلوب و متناسب با شرایط محیطی مراعت و در نتیجه برقارای رابطه مناسب میان مرتع و دام در واحدهای مرتعداری، اقدامی مؤثر در زمینه افزایش بهره‌وری واحدهای مرتعداری و جلوگیری از تخریب بیشتر مرتع به شمار می‌آید. در شرایط فعلی پژوهش‌های بیشتری لازم است تا معیاری برای محاسبه برخی منابع هزینه و درآمدی طرح‌های مرتعداری تبیین شود و همچنین ارزیابی مناسبی از خدمات اکولوژیک مرتع (استفاده چندمنظوره) صورت پذیرد. اجرای طرح‌های مرتعداری اگر مطابق با شرایط اکولوژیک، اقتصادی و اجتماعی منطقه باشد، می‌تواند سبب افزایش تولید و بهبود وضعیت و گرایش مرتع شود و در نهایت در افزایش بهره‌وری اقتصادی مؤثر باشد.

به‌منظور کاهش مسئله‌های موجود در مدیریت و احیای مرتع از یکسو و افزایش بازدهی از سوی دیگر، تحقق حکمرانی در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مرتع بیالاقی شهرستان‌های سیاهکل و رودسر، نیازمند عزم جدی برای اثربخش کردن نقش بهره‌برداران در برنامه‌ریزی، مدیریت، بهره‌برداری و نگهداری پروژه‌های احیایی و مدیریتی مرتع است. توانایی مدیریتی و مسئولیت‌پذیر بودن کارشناسان در ارائه خدمات به‌شکلی صحیح و تا زمان و عده داده شده، توسعه مشوق‌ها برای ارتقای بهره‌وری در بخش پوشش گیاهی، مدیریت تقاضا و کنترل چرای دام (ایجاد بازار دام در دهستان پیرکوه شهرستان سیاهکل و دهستان شوئیل در شهرستان رودسر به عنوان مراکز جمعیتی بزرگ نزدیک به مرتع تحت بررسی)، تخصص‌گرایی، نبود زمینه تحمیل هزینه‌های سنگین بر جامعه ذی‌نفعان در اجرای طرح‌های مرتعداری، بازتعریف مناسب دستور کارهای مردود و ناکارا، تعامل با هدف تأمین آب در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مرتع از جمله راهکارهای عملی است که می‌تواند در بهبود شاخص کارایی و اثربخشی پروژه‌های احیایی و مدیریتی مرتع مؤثر باشد.

در نهایت پیشنهاد می‌شود که به‌علت مؤثر بودن تعاوینی‌های مرتعداری در بهره‌برداری پایدار از مرتع، امکان ایجاد یا گسترش فعالیت‌های آن توسط کارشناسان ادارات منابع طبیعی و تعاوون روستایی شهرستان‌های سیاهکل و رودسر بررسی شود. دست‌اندرکاران ستادی پروژه‌های احیایی و مدیریتی مرتع برای کارامدی سازوکارهای احیایی و مدیریتی مرتع، می‌توانند از فناوری‌های جدید ماهواره‌ای و تطابق توزیع انواع دام در سطح مرتع و همچنین تأمین منابع آبی با توجه به بارش مناسب در مناطق تحت بررسی (مانند لاپرواژی استخراج طبیعی تجمیع آب تراکوه و راسته ران به‌ترتیب در بالادست مرتع پیرکوه- کلاک و گهکلام و مرمت آبخشخورهای موجود در مرتع تحت بررسی)، برای کاهش فشار چرای دام استفاده کرده و با تهیه اطلس اقتصادی و اجتماعی مرتع، عملیات اجرایی احیایی و مدیریتی پیشنهاد کنند. نتایج پژوهش حاضر را می‌توان به بهره‌برداران مرتع نیمه‌استپی و بیالاقی تعمیم بخشید. در صورت نیاز، تعمیم به سایر مناطق باید با احتیاط و دانش کافی صورت بگیرد. با توجه به نوآوری صورت‌گرفته در پژوهش، منابع کمی در دسترس بوده و از طرفی برای حصول نتایج دقیق‌تر به حجم نمونه بزرگ‌تری (بهره‌برداران بیشتر) نیاز است.

References

- Aazami, M., Dashti, SH., & Shanazi, K. (2023). Realization of good governance indicators of agricultural water resources in the water- user organizations of the Kamyaran water-plain of Kurdi stan. *Quarterly journal of agricultural education management research*, (63), 11-30. (In Persian)
- Asgharnejad, L., & Tamartash, R. (2018). *Financial evaluation of Sira rangeland management project*. 7th national conference of range and range management of Iran: 1-12. Karaj, Iran.
- Atarod, E., Heydari, G.H., Ghorbani, J., & Mirjalili, A. (2022). Identifying and explaining the role of different factors in the participation of the stakeholders for restoration of Nodushan rangelands in Yazd province. *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 29(4), 627-643. (In Persian)
- Bakhshiani, R., Nili, M., & Barakchian, S.M. (2022). Investigating the Effect of Political Regime &Natural Resources on the Quality of Economic Governance. *Iranian Journal of Public Policy*, 8(3), 41-55. (In Persian)
- Bennett, N.J., & Dearden, P. (2014). Why local people do not support conservation: Community perceptions of marine protected area livelihood impacts, governance and management in Thailand. *Marine policy*, 44, 107-116.
- Cesar, S. (2019). Earning a social license to operate in mining: A case study from Peru. *Resources Policy*, 64: 101482.
- Chowdhury, K., & Behera, B. (2021). Institutional dynamics and water resources management the case: of traditional water bodies in west Bengal. *india international journal of water resiurces development*, 1-25.
- Davis, C., Williams, L., Lupberger, S., & Daviet, F. (2013). *Assessing forest governance: The governance of forests initiative indicator framework*. Washington DC: World Resources Institute's (WRI).
- Dhehibi, B., Fetoui, M., Frija, A., Sghaier, M., & Sghaier, M. (2021). Prospects for stakeholder cooperation in effective implementation of enhanced rangeland restoration techniques in southern Tunisia. *Rangeland Ecology & Management*, 74, 9-20.
- Duram, L.A., & Brown, K.G. (2010). Insights and applications assessing public participation in US watershed planning initiatives. *Society and Natural Resources*, 12(5): 455-467.
- Ebrahimpour, H., & Eliki, F. (2015). *Investigating the role of good governance in the efficiency of governments*. International Conference of Management Elites, Tehran, Iran, 1-16.
- Fakhimi, E., Motamed (Turkan). J., & Gholipour, Z. (2023). The priority of multi-purpose use of the vegetation of Kohrang mountain range. *Iranian journal of Range and Desert Research*, 30(1), 60-93. (In Persian)
- Farajollahi, A., Hamidian, M., & Ghasemi Aryan, Y. (2022). Identification of internal and external factors and strategic analysis for sustainable rangeland management of Kalaleh city from the viewpoint of institutional stakeholders using SWOT model. *Journal of Rangeland*, 16(2): 524-539. (In Persian)
- Farajollahi, A., Ghasemi Aryan, Y., & Hamidian, M. (2021). Evaluating the social - economic effects of Kalaleh rangeland projects from the point of view of beneficiaries and experts. *Journal of Plant Ecosystem Conservation*, 18(9), 19-35. (In Persian)
- Forouzeh, M.R., & Mirdeilami, S.Z. (2021). Factors affecting the non-acceptance of multiple-use projects from the viewpoints of rangeland utilizers. *Journal of Rangeland*, 16(4): 666-681. (In Persian)
- Ghorbani, M., Avazpour, L. & Yoosefi, M. (2018). Analysis and Assessment of Social Capital in toward increasing of Local Communities Resilience and Sustainable Landscape Management, journal of range and watershed management, 68(3): 625-645. <https://doi.org/10.22059/jrwm.2015.56141>
- Ghorbani, M., Avazpour, L. & Rasekhi, S. (2016). Social capital analysis of rural women network in line with empowerment of local, Quarterly of Social Studies and Research in Iran, 5(2): 273-294. <https://doi.org/10.22059/jisr.2016.59243>
- Hair, J.F., Hult, G.T.M., Ringle, C.M., & Sarstedt, M. (2017). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. 2nd Edition, Sage Publications Inc., Thousand Oaks, CA.
- Hajjarian, A. (2023). Analysis of Barriers and Challenges of Rangeland Management (Case Study: Rangelands of Kermanshah province). *Journal of Watershed Management Research*, 26(13), 125-134. (In Persian)
- Hemati, N., & Farajollahi, A. (2022). Analysis and recognition of economic and social effects of rangeland management projects (Case study: semi-arid region of Bijar city). *Journal of Rangeland*, 16(1), 427-440. (In Persian)
- Heydari, Gh., Aghili, S.M., Barani, H., Ghorbani, J., & Mahboubi, M.R. (2010). An analysis of correlation between range condition and participation of ranchers in range management plans (A Case Study in Baledeh Summer Rangeland, Mazandaran Province). *Journal of Rangeland*, 4(1), 138-149. (In Persian)
- Jafari, M., & Salehpour Jam, A. (2023). Investigating the barriers of participation of local communities in the implementation of watershed management projects in the Sarab Bagh basin of Ilam province. *Comprehensive watershed management*, 3(2), 1-15. (In Persian)
- Jafari Haftkhani, S., & Jafari Haftkhani, E. (2015). *Investigating effective factors in the destruction of rangelands in Gilan province (case study of Masal fields)*. The third national conference on sustainable agriculture and natural resources, Tehran, Iran.
- <https://civilica.com/doc/417041>.

- Janati chenar. M.A., & Kolahi, M. (2018). *The conflict between ranchers and natural resources management*. 7th national conference on rangeland and rangeland management of Iran, 8-9 May, Karaj, Iran, 1-17,
- Kagaya, S., & Wada, T. (2021). The application of environmental governance for sustainable watershed-based management. *Asia-Pacific Journal of Regional Science*, 5,643-671.
- Karimi, S. & Saghaleini, A. (2021). Factors influencing ranchers' intentions to conserve rangelands through an extended theory of planned behavior. *Global Ecology and Conservation*, 26, e01513. (In Persian)
- Karimian, A.A. (2011). Investigating some socio-economic issues in different ways of using rangelands (case study: rangelands of Nadushan region). *journal of dry land*, 2(2), 54-63. (In Persian)
- Karlan, D., Coppock, D. L, Crowley, L., L. Durham, S., Groves, D., C. Jamison, J.4 E. Norton, B., Ramsey, R.D. (2022). Community-based rangeland management in Namibia improves resource governance but not environmental and economic outcomes. *Communication Earth & Environment*, 3(32), 9-91. <https://doi.org/9849830/s13511-855-88309-0>.
- Kasaei, S., Maleki, M., & Hosseini nasab, M. (2022). Causes of conflict toward natural resource management as perceived by stakeholders and experts, in Sefidroud and Polroud basins, Guilan province, Iran. *Iranian Journal of Forest and Range Protection Research*, 20(1), 42-67. (In Persian)
- Keyvan Behjou, F., Esmailnejad Onari, A., & Ghanbari, S. (2021). Range management plans and production and economic of rangeland beneficiaries (Case study: Nir rangelands, Ardeabil Province). *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 28(2), 252-265. (In Persian)
- Kollahi, M., & Mohammadabadi, F. (2022). Factors affecting people's participation in natural resources projects implemented in Razavi Khorasan province. *Range and Watershed Journal*, 74(4), 821-835. (In Persian)
- Kurniawan, N.I., Lujala, P., Rye, S.A., & Vela-Almeida, D. (2021). The role of local participation in the governance of natural resource extraction. *The Extractive Industries and Society*, 101029.
- Mairomi, H.W. and Kimengsi, J.N. (2021). Community-based actors and participation in rangeland management. Lessons from the western highlands of Cameroon. *Sustainability*, 13(4), 1700.
- Majchrzak, A., Beath, C.M., Lim, R.A., & Chin, W.W. (2005). Managing client dialogues during information systems design to facilitate client learning. *MIS quarterly*, 29(4), 653-672.
- Maleki, M., Azizi, A. & Hoseini nasab, M. (2022). Investigating the interaction of beneficiaries and natural resources authorities in the watersheds of West Gilan. *Journal of Range and Management Watershed*, 1(75), 73-90. (In Persian)
- Mbuvu, M.T.E., & Kungu, J.B. (2021). A transforming traditional community-based forest management: the case of Loita community forest, Kenya. *Heliyon*, 7(6), e07380.
- Mosaffaie, J. & Salehpour Jam, A. (2021). Prioritization of factors preventing participation of rural people in soil & water conservation projects (The case of Vers watershed). *Journal of Agricultural Science and Technology*, 23(5), 975-986. (In Persian)
- Mosaffaie, J., Sarfaraz, F., Salehpour Jam, A. & Tabatabaei, M.R. (2023). Analysis of Barriers to Public Participation in Watershed Management Projects in Ninehroud Watershed, Qazvin Province. *Journal of Watershed Management Research*, 26(13), 82-92. (In Persian)
- Motamedei, J., Arzani, H. & Mofidi Chelan, M. (2021). Targeted livestock grazing is a solution for managing vegetation and achieving healthy rangelands. *Fodder and animal feed*, 2(1), 14-28. (In Persian)
- Muchara, B., Nciizah, A.D., Mupambwa, H.A., & Nyambo, P. (2022). Agricultural Water Resource Governance for Sustainable Food Production: Lessons from Developing Economies. In *Food Security for African Smallholder Farmers*, 155-170.
- Nasiri Zare, S., Tahmasabi, A. (2022). An analysis of the key drivers of agricultural water resources governance (case study: Tarem city). *Water and sustainable development*, 9(1), 39-52. (In Persian)
- Natural Resources and Watershed Organization of Iran. (2022). Tehran, Iran.
- Ogata, S. (2001). State security - human security, The Fdrditj of Nansen Memorial Lecture. Tokyo, December 12.
- Oksana, P. (2008). *Good governance and policy addressing poverty alleviation in Ukraine*, MSc-Public Administration, University of Twente, Netherlands, 113p.
- Payste, M., Kolahi, M., & Omranian khorasani, H. (2020). Criteria and indicators; requirement for cognition, applying and evaluating good governance in natural resources. *Journal of Water and Sustainable Development*, 7(1), 13-22. (In Persian)
- Prell, Ch., Hubacek, K., & Reed, M. (2009). 'Stakeholder Analysis and Social Network Analysis in Natural Resource Management'. *Society & Natural Resources*, 22(6), 501-518.
- Rahimi Dehcheragh, M., Arzani, H., Azarnivand, H., Jafari, M., & Zare Chahouki, M.A. (2021). Optimal rangeland management to improve rangeland livelihood (Case study of Lar Absar Mazandaran rangeland). *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 30(1), 48-59. (In Persian)
- Rezay Tabrizi Monfared. F., Ebrahimi, E., & Rahimi. A. (2021). *Investigating the impact of governance indicators on the transformation of governance and economic development of the country*. The third national conference and the first international conference on supreme governance. November 18, Tehran, Iran, 16 P.

- Richardson, L., Loomis, J., Kroeger, T., & Casey, F. (2015). The role of benefit transfer in ecosystem service valuation. *Ecological Economics*, 115, 51-58.
- Sainnemekh, S., Barrio, I.C., Densambuu, B., Bestelmeyer, B., & Aradóttir, Á.L. (2022). Rangeland degradation in Mongolia: A systematic review of the evidence. *Journal of Arid Environments*, 196: 104654.
- Savari, M. (2022). The role of social capital on rangeland conservation behavior among Saral region ranchers in Kurdistan province. *Journal of Natural Environment*, 75(4), 628-641. (In Persian)
- Shanazi, K., & aazami, M. (2023). Assessing the status of good governance indicators in wetland ecosystems (case study: Zarivar wetland, Marivan county). *Journal of Natural Environment*, 76(1), 117-131. (In Persian)
- Springer, J., Campese, J. & Nakangu, B. (2021). The natural resource governance framework improving governance for equitable and effective conservation. Gland, Switzerland: IUCN.
- Tahmasebi, A., Faramarzi, S., Mohammadi Ostadkalaye, A. & Mostafa lo, H. (2021). Investigating effective indicators on rangeland management in private and communal exploitation systems (with emphasis on Qashlagi rangelands of Golestan province). *Journal of Plant Ecosystem Conservation*, 19(9), 281-297. (In Persian)
- Tarmohammadi Ghorchi, Z., Abdollahzadeh, G., Sharifzadeh, M., & Ghezel, V. (2020). Feasibility investigation of good governance in the participatory water management in Aqqal county. *Journal of Water Research in Agriculture*, 34.2(2), 287-300. (In Persian)
- Tohidinia, A.g. (2004). Ethics, Economics and Environment. *Economic Research*, 2(1), 57-176. (In Persian)
- Yari, R., & Mirmiran, S.M. (2022, A). Investigating beneficiaries' opinions regarding the multi-purpose use of Chaharbagh summer rangelands in Golestan province. *Natural Ecosystems of Iran*, 13(2), 53-70. (In Persian)
- Yari, R., Farajolahi, A., & Heshmati, Gh. (2022, B). Analysis of the most important problems of rangelands and presentation of management solutions from the viewpoint of stakeholders and experts (Case study: Chaharbagh rangelands of Golestan province). *Journal of Rangeland*, 16(2), 555-571. (In Persian)